

Ganita mare

29^e jaargang nummer 3- 2022

Uitgave van de Historische Kring Gende

Inhoud 2022-3

- 2 Allerlei
- 3-5 Artikelen Yvonne
- 5-8 Maandag wasdag
- 9-10 Henk: Enkele herinneringen aan Yvonne
- 11-13 Een aanslag op de Heer van Gendt
- 14-18 Het Jozefgesticht
- 18 Dorpswandeling
- 19 Willy en Jan: vrienden van Yvonne
- 20 Mutaties in het bestuur
- 21-26 Vissersdorp Hulhuizen
- 26 Overleden
- 27-28 Trees Zweers-Rasing: Ons onderwijs door de jaren heen
- 29-30 Een Merovingisch zwaard
- 31-32 De Vijf van Gendt
- 33-34 Geert Visser: Enkele herinneringen aan Yvonne
- 34 Programma, Actie 1.000ste lid
- 35 Bestuur, Colofon, Welkom nieuwe leden, Aanwinsten

Foto voorpagina:

Yvonne de Boer-Ravestein tijdens het 25-jarig jubileum van de Historische Kring Gende in zaal Boerstal.

Incasso contributie 2023

De incasso contributie zal bij onze leden die een machtiging hebben afgegeven, plaatsvinden in januari 2023. De contributie is € 15,-- en voor leden met het jaarboek Terugblik € 22,--.

Huib Fienieg van de ledenraad van de Rabobank heeft aan onze penningmeester Geert Witjes de cheque overhandigd.

Voorwoord

Dit nummer van *Ganita mare* is zoals aangekondigd in de vorige uitgave bijna helemaal gewijd aan Yvonne de Boer-Ravestein. Hiermee proberen we recht te doen aan het vele werk dat zij voor de kring gedaan heeft. Dat blijkt heel sterk uit de lijst van stukken die zij geschreven heeft. Naast de lagere artikelen die zij publiceerde blijkt dat ook uit de vele, meestal één of twee paginalange, berichtjes. Uit de artikelen heeft de redactie een keuze gemaakt die volgens ons de brede interesse van Yvonne weerspiegelt, zowel in de keuze van haar onderwerpen als in de tijd waarover het geschrevene gaat. De redactie heeft besloten de artikelen integraal te publiceren, ook al komen sommige passages ietwat gedateerd over.

Vier goede bekenden hebben hun herinneringen aan Yvonne op papier gezet. En Trees Zweers-Rasing beschrijft haar visie op het reilen en zeilen van het onderwijs in de afgelopen vijftig jaar. Een tijdje voor haar overlijden had Yvonne Trees daartoe uitgenodigd en aangemoedigd.

Rabo ClubSupport 2022

De uitslag van Rabo ClubSupport is voor onze historische kring weer heel gunstig geweest. Wij kregen € 1.261,07. Ieder jaar doen er meer clubs en verenigingen aan mee en net als vorig jaar kon men maar één stem per club uitbrengen. Dan is dit bedrag helemaal boven verwachting! In 2023 bestaat de kring 40 jaar. Dit jubileum willen wij op een bijzondere manier invullen. De contributie willen wij op hetzelfde bedrag houden. Diverse hardware is verouderd en moet vervangen worden. Dus hartelijk bedankt voor uw stem!

Artikelen en stukjes tekst die Yvonne de Boer-Ravestein heeft geschreven in ons kringblad en boeken.

Marktpraat 1983 t/m 2004

Onderwerp	Aantal pagina's	Jaar
Het klooster te Gendt	6	1995
Een joodse bruidegom te Gendt in 1793	14	1991
Het losbandige leven van een Gendtse schout	7	1992
Een oer-Gendtse familie	12	1999
Bijzondere huizen in Gendt	4	2001

Ganita mare artikelen, 2005 t/m 2022

Onderwerp	Aantal pagina's	Jaar
Kersenfeest	1	2005-2
Gendtse monumenten	1	2005-2
De vlag, Onze website	1	2005-3
De metselaar blijft hetzelfde, de omgeving niet		2005-3
Gendt krijgt geld van Bemmelse super		2005-3
Boos, verdrietig en teleurgesteld	1	2005-3
Matten en kazematten	1	2005-3
Scheepsexplosie vlak over de grens	4	2005-3
Wapenstoelen	1	2005-3
Jaarverslag 2005	2	2006-1
Monumentenlijst		2006-1
Het raadsel van de wapenstoelen	1	2006-1
Nijmegen oudste stad van Nederland	1	2006-1
Mensen wensen	2	2006-1
Stukken en brokken	1	2006-1
De puzzelstukjes na de explosie	3	2006-1

Een historische kring met een oranje lintje (Henk)	2	2006-2
De kerk in het koffiedik	1	2006-2
Een mannelijke Mona Lisa	4	2006-2
Van brokstuk tot kunststuk	1	2006-3
Regenjassenvolk	1	2006-3
Jaarverslag 2006	1	2007-1
De een zijn dood (Pompeii en Herculaneum)	3	2007-1
Bejaard maar nog niet oud	3	2007-1
Monument ja of nee	1	2007-1
Catootje	1	2007-2
Moderne monumenten op 9 september		2007-2
Open Monumentendag	1	2007-3
Tweede Wereldoorlog-tentoonstelling in de kelder van ons kringgebouw Gendt	1	2007-3
Canon	2	2008-1
Het St. Jozefgesticht	4	2008-1
Een kleine honderd jaar geleden (H. Verhoeven)	5	2008-1
Annie van de Poelwijk	4	2008-1
Feest met ons 25-jarig jubileum/Jaarverslag 2007	5	2008-2
De oude rookstoel	1	2008-3
Baden in weelde, tentoonstelling Herculaneum	3	2008-3
De oude letters		
DE BATAVEN zijn terug	2	2009-1
Een dorpswandeling in Gendt		
Nieuwe Toorop-tentoonstelling in het Valkhof Museum	1	2009-1
Dorpswandeling	1	2009-2
Jaarverslag 2008	2	2009-2
Lintje Geert Visser	1	2009-2
Wie kent Bernhard?	1	2009-3
Wie heeft informatie over vooroorl. burg. woning?	1	2009-3
Vervolg en antwoord wie kent Bernhard?	3	2010-1
Gezocht en gevonden: burgemeesterswoning	4	2010-1
Warenhuis Van Driel/Catootje	1	2010-1
Jaarverslag 2009	1	2010-1
't Nest, Gendts allernieuwste kunstwerk		2010-3
Excursie Hartenstein, verslag	1	2010-3
De Dries:		
een spraakmakende wijk	9	2010-3
Saamhorigheid op de Dries	1	2010-3
Wat bracht 2010 ons?	2	2011-1
Schipper mag ik overvaren?	8	2011-1

Onderwerp	Aantal pagina's	Jaar			
			Gladiatorentoonstelling	1	2016-3
			Manuscript uit Gendtse		
Kunst bij de Vonkenmorgen	1	2011-1	bibliotheek ontdekt	1	2016-3
Open Monumentendag,			Walburgen	3	2016-3
Oliebollenfoto	1	2011-3	Waardsche Klei	2	2016-3
Verslag excursie Florence			't Hof in Hulhuizen	1	2017-1
Nightingalemuseum	1	2011-3	Excursie naar het		
Een aanslag op de Heer			Van 't Lindenhoutmuseum	2	2017-2
van Gendt	3	2011-3	Gendts erfgoed vernietigd	1	2017-2
HKG verwelkomt 700ste lid	1	2011-3	Onderzoek wrak van houten		
Klokkenist - Woerden	1	2011-3	schip in de Waal	2	2017-2
Woerden	1	2012-1	900ste lid	1	2017-3
Lootakkers I en II, meer dan			Boeven vangen rond 1900	7	2017-3
35 en 25 jaar oud	8	2012-2	Brief Merkes aan		
Jaarverslag 2011	2	2012-2	Van der Goes	1	2017-3
Glas-in-loodramen			Hommeles in Gendt tijdens		
bibliotheek	1	2012-3	de eeuwwisseling	8	2018-1
Reliëfs in de raadszaal	2	2012-3	Huis van schilder Van		
Maandag: wasdag	3	2012-3	der Sande	1	2018-2
Jaarverslag 2012	1	2013-1	Buitensporige declaraties	7	2018-2
Verwarring rond de			Koninklijke onderscheiding		
Nonnenkamp	3	2013-1	Riet Berends	1	2018-2
Huis te Gendt en zijn			Onbekend maar niet onbemind	2	2018-3
bewoners	6	2013-2	Niet welkom in Huissen,		
Vissersdorp Hulhuizen	6	2013-3	joodse inwoner Gendt	3	2018-3
De jonge Zonnebloem	3	2013-3	Ongeluk of opzet, Ophuijsen	5	2019-1
De gebroken Enter	1	2013-3	Verslag excursie Grave	2	2019-1
30 jaar Historische Kring			Een onbekende burgemeester,		
Gente	5	2013-3	Knuijver	5	2019-2
Een halve eeuw veranderingen			Burgemeester neemt de benen	7	2019-3
in Gendt, deel 1	8	2014-1	De kleine Winst	3	2019-3
Een halve eeuw veranderingen			Verslag van de toestand der		
in Gendt, deel 2	8	2014-2	gemeente in 1920	5	2020-1
Een halve eeuw veranderingen			Australië in Gendt	5	2020-1
in Gendt, deel 3	6	2014-3	Ganita mare 2020-2		
HKG verwelkomt 800ste lid	1	2015-1	Verskillende oorlogs-		
Verslag wandeling over			verhalen, speciale uitgave		2020-2
Moscowa	1	2015-1	De Spaanse griep in		
Verdwenen bedrijven	6	2015-2	onze regio	5	2020-3
Opening Providentia	1	2015-3	Gendtse ereburgers	4	2021-1
Verslag excursie Graefenthal	2	2015-3	Onbekend persoon	1	2021-1
Verloren zaken	1	2016-1	Bidprentjes in onze collectie	6	2021-2
Burgemeester Aert van			De Molenstraat	2	2021-2
der Goes	7	2016-1	Geen onbekend persoon meer,		
Herzien lijstje burgemeesters,			Berning	4	2021-2
Paneel WOII	1	2016-1	Bezitters van zilveren		
Scheepswrak in de Waal	1	2016-1	legpenning Gendt	3	2021-3
Excursie nevengeul Lent	2	2016-1	Onbekend voorwerp,		
De rijken anno 1900	1	2016-1	vernield bushokje	1	2021-3
Slachten, wat verdiende dat	1	2016-2	Armelui	2	2021-4
Informatiebord aan de dijk	2	2016-2	Portret van een onbekende	7	2022-1
Lintje voor Willem Rasing	1	2016-2	Wereldberoemd in Haalderen		
Kiezersfraude in Gendt	7	2016-2	Het bewogen leven van		
Bezoek familie Joodse			kunstenaar Joop Puntman	5	2022-2
onderduikers aan Gendt	1	2016-2			

Jubileumboek 2008	pagina's
Gendt tussen stad en dorp	
De geboorte van Gendt	8
De oudste kerk van Gendt	7

Jubileumboek 2013	
Gendt tussen Kraaijenbosch en Knienebol	
Nederlands oudste bibliotheek	8
Vrijheid en een beetje Gelijkheid	8
Monumenten Gendt	10
Historische beelden	10

Terugblik, jaarboek Stichting Tabula Batavorum

Onderwerp	Aantal pagina's	Jaar
De Amsterdamse school in de Over-Betuwe	10	2000-1
Sloop of verkoop: de toekomst van kerken	8	2005-6
Een 'sprookjeskasteel' in Gendt	10	2013-14
Bij- en hoofdzaken van de bijenteelt in de Betuwe	18	2015-16

Artikel van Yvonne uit 2012: Maandag: wasdag

Maandag was van oudsher de wasdag. Na de betrekkelijke rust van het weekeinde, werd op de eerste werkdag met nieuwe energie dit vervelende klusje ter hand genomen en wel de was van een hele week. Als je dan (als kind van enkele jaren na de oorlog) laat wakker werd, rook het al naar gekookte was, want dan stond er al een grote ketel met witte was

en sop op het kolenfornuis. Bij ons werd Sunil als waspoeder gebruikt, maar we hadden ook nog blokken Sunlight met de bijbehorende klopper in huis. Als het geen maandag was, gooide je vies ondergoed in een emmer met sop met een beetje bleekwater om te weken. Na enkele dagen begon het sop wel raar te ruiken. Van onderbroek werd trouwens niet iedere dag gewisseld, want dan werd de berg wasgoed te groot, maar pas als die smerig was of vies rook. Dat werd door het hele gezin gedaan, niet alleen met ondergoed maar ook met vieze sokken. De vuile sokken kwamen in een andere emmer dan het ondergoed; nu zonder chloor. Door dat weken waren de meeste vlekken al verdwenen als de wasdag aanbrak.

Zodra het sop in de ketel kookte werd er hard in geroerd. Daarna kwam de kokend hete was in een teil met koud water, zodat de hitte er meteen vanaf was. In die teil kwam een wasbord en werden de vieze plekken in het wasgoed extra met groene zeep ingesmeerd en er werd op het wasbord geroefeld tot de vlek verdwenen was. Daarna kwam dan ook de vuile bonte was daarin. We hadden thuis geen grasveld, want anders hadden we net als in de middeleeuwen de was nog op het gras te bleek kunnen leggen. Ten slotte werd de was met de hand uitgewrongen en ging daarop ook nog eens door de wringer. Een zwaar werkje want als het stuk te dik was, kwam het niet door de wringer. Dan was het sop er al

grotendeels uit. Vervolgens werd de was in koud water uitgespoeld. Op het eind werd er nog een zakje blauw door het spoelwater van de witte was gehaald om het mooi wit te laten lijken. Daarna werd het spul weer uitgewrongen. Een deel ervan, de witte overhemden en slopen, gingen nog door het stijfjel. Ze moesten kraakhelder worden, met de nadruk op kraak, want de slopen knisperden als je er voor het eerst op ging liggen. Ze waren heerlijk glad. Dat is er tegenwoordig niet meer bij. Stijfjel zorgde ervoor dat overhemden gladder te strijken waren en minder gauw vuil opnamen. De was werd, nog behoorlijk nat, buiten aan de lijn gehangen om te drogen en als het 's maandags regende, waren er ook nog een aantal lijnen op de overloop/zolder of een wasrek binnen vóór de kachel waar de was op zijn gemak droog kon worden. Buiten was natuurlijk beter, want dan rook de was frisser en was zachter, maar dat had weer als nadeel dat je iedere keer op het weer moest letten. Regende het nu wel of toch niet noemenswaardig? Toch maar binnenhalen en daarna, als de zon weer scheen, naar buiten en met wasknijpers aan de lijnen vastzetten. De houten wasknijpers werden op den duur vies en roestig en dan bleven er op die plek vlekken in de kleding achter. Als er om de een of andere reden was van de lijn viel (we moesten er ook tussendoor om bij het schuurtje te komen) of er vogels overgevlogen waren, kon je tot de ontdekking komen dat er waswerk opnieuw kon. Het was al met al een heel karwei en het was dus zaak om meer dagen met de kleding te doen. Niet iedere dag iets nieuws aan, maar zo lang mogelijk dragen tot het ging stinken of vol vlekken zat. Daarom droegen de vrouwen ook schorten of

schortjurken, dan werd de dagelijkse kleding niet zo snel vies. De mannen droegen werkkleding en zoals mijn inwonende oudoom vaak zei, als hij geknoeid had: 'Het zit maar aan de buitenkant', wat inhield dat hij er toch een tijd smerig bij liep.

Boodschappen

In de tijd dat de was droogde werden er boodschappen gedaan, want er waren een heleboel winkels in de buurt. Je zou nu bijna denken dat we in het centrum woonden, maar het was een gewone woonbuurt met allemaal kleine winkeltjes die verspreid over de straat zaten. Waren alle boodschappen voor die dag binnen, dan begon moeder of oma, die met opa en haar broer bij ons inwoonde, met koken. Dat duurde lang. Aardappels werden met heel veel water opgezet en hadden in die tijd veel langer nodig dan nu – dat dacht men althans – en vlees moest helemaal lang stoven tot het van gaarheid bijna uit elkaar viel. Karbonaadjes duurden minstens een uur en er ging een half pakje boter in. Groenten werden helemaal gaar gekookt. Heb je wel eens overgare spruitjes gegeten? De lucht is al vreselijk en die spruitjes ook. In die tijd had men nog nooit van beetgaar gehoord. Wel van een petroleumstelletje; daar kon ze zo lekker op een laag pitje vlees stoven tot het van ellende uit elkaar viel. Mijn oudoom had geen tanden meer, maar miste ze dus ook niet. Om twaalf uur of half een, daar wil ik vanaf zijn, kon er warm gegeten worden. Iedereen was dan ook thuis. Er was een lunchpauze op school en op het werk. Daarna werd er afgewassen, met de hand en natuurlijk een vaatkwast, een theedoek en een dweiltje om het aanrecht weer aan kant te krijgen. Er werd heel veel gerookt, zelfs onder de afwas lag er een sigaret in een bakje te smeulen. Af en toe werd er met een vochtige hand een trek van genomen.

Zo ging er ruim een pakje per dag per persoon doorheen. Het kwam dan ook regelmatig voor dat ik net uit school naar de sigarenwinkel werd gestuurd om een pakje Miss Blanche, Golden Fiction, Unic- of Drumshag met vloeitjes te halen. Ik denk dat ik eigenlijk meer keren voor die kleine boodschap naar die winkel werd gestuurd, dan bijv. naar de melkboer of de kruidenier. In alle buurtwinkeltjes moest je gewoon op je beurt wachten, want er was geen zelfbedie-

ning. Met boodschappen doen ging dus heel wat tijd heen, maar het was tegelijk dé manier om iedereen te zien, met elkaar te kletsen en van alle buurtroddels op de hoogte te blijven.

Geur

Ieder huis had een eigen geur, naast de stank van sigaren en sigaretten, maar dat rook je op den duur bij een ander niet meer, want daar

Yvonne draagt onder protest van oma Anna de tas met groenten. Oma baalde dat er net een fotograaf van De Gelderlander dit kiekte.

was je immuun voor geworden. Sommige huizen roken naar de poepluiers van de grote kinderschaar en andere naar lysol of een ander ontsmettingsmiddel. Vooral auto's stonken misselijkmakend naar zware olie. Mijn vader had soms een bedrijfsauto thuis en die enkele keer dat ik mee mocht, was ik blij en misselijk als ik er weer uit was. Maar om op de wasdag terug te komen: in de loop van de dag werden ook de bedden opgemaakt. Al voor de wasdag waren alle onderlakens en slopen van de bedden gehaald om gewassen te worden. De bovenlakens werden dan onderlaken en er kwam een fris bovenlaken met sloop en die konden dan weer een week mee.

Kleren en beddengoed

Was de was eenmaal droog - dat was meestal op dinsdag - dan werd alles gestreken, ook het ondergoed en de washandjes en handdoeken. Dan werd meteen gekeken wat er kapot aan was. Bij de overhemden gingen meestal de kraag en manchetten het eerst rafelen. Geen probleem, want een kundig naaister kon de boel keren en dan zag je er praktisch niks meer van. Mijn moeder was geen kundig naaister, maar kon wel prachtig sokken stoppen; een talent dat tegenwoordig ook niet meer nodig is. Kapotte sokken gooien we toch weg? Nu waren die sokken ook een stukje huisvlijt, want met vier breinaalden werden er sokken met een mooie lange boord gebreid. Ze kwam meestal tot de knie en konden behoorlijk prikken, maar in een tijd dat vlooiën en luizen nog wel eens voorkwamen, was een priksok wel het minste probleem.

Trouwens ook gebreide truien waren prikkelbaar, maar dat merkte je niet omdat je altijd een hemd eronder droeg. Een katoenen onderbroek was meestal nog niet genoeg, want er moest een warme, wollen onderbroek overheen. Je zou anders eens blaasontsteking krijgen. In die tijd was men trouwens overdreven bang voor kou, want kou betekende kou vatten en ziek worden. Je moest je buiten warm aankleden, vooral als je een beetje koorts had. Als je dan al naar buiten mocht, moest je zo warm inpakken, dat de koorts vanzelf tot grote hoogte steeg. Daar denkt men nu wel anders over. Als je in de herfst of winter naar buiten ging droeg je een warme jas, das, wanten, een maillot plus een capuchon of muts. Meisjes droegen rokjes of jurken, maar geen broeken. Laarzen heb ik vroeger ook nooit

gehad. De vrouwen hadden meestal een hoofddoekje op het hoofd, niet om religieuze redenen, zoals nu, maar vanwege de kou. Kou buiten was ongezond, maar kou binnen was in die tijd gewoon, want er was in het hele huis alleen een kolenfornuis in de keuken en een kolenkachel in de huiskamer. Wanneer het buiten vroom zaten de bloemen op de slaapkamerramen en lag er ijs op jouw deken waar je had gezeverd. Het beddengoed was trouwens behoorlijk zwaar; boven het bovenlaken lagen meestal een paar dekens en nog een doorstikte, gewatteerde sprei. Ik had een springveren matras en dat lag best goed totdat er een springveer los raakte. Het kussen was van kapok en nog later van schuimrubber. Dat veerde veel lekkerder.

Wasmachine

Een tijdje later (in de jaren zestig) konden we tweedehands een zgn. bovenlader overnemen. Een wasmachine waar het wasgoed aan de bovenkant in ging. Mijn moeder gooide dan water en waspoeder erin en er ging een slang in de gootsteen om het vuile water af te voeren. Je zou denken dat ze blij met dat ding was, maar dat viel tegen. Volgens haar was haar witte was ooit de trots van de buurt geweest, maar kwam de wasmachine daar niet bij in de buurt. Het ondergewaardeerde ding begaf het daarop, waarna toch een heuse nieuwe wasmachine werd aangeschaft, die netjes op een waterleiding en afvoer werd aangesloten en die het jaren vol hield. Tegen dat gemak kon mijn moeder niet op en zij heeft er geen woord meer aan vuil gemaakt.

Enkele herinneringen aan Yvonne

Op een avond bij de Herberg (Boerstal) leerde ik Yvonne kennen.

Na een presentatie, verzorgd door de Historische Kring Gente, nam ik na afloop nog een drankje aan de bar. Ik zat tussen het bestuur van de kring en kwam in gesprek met Dini van den Bergh. Yvonne maakte als lid van de HKG ook deel uit van het gezelschap aan de bar.

Dini merkte op dat ik best belangstelling had voor de historie van Gendt en dat was ook zo. Ik werd die avond lid van de historische kring. De volgende ochtend kwam ik Yvonne toevallig tegen op het Julianaplein. We stapten van de fiets en er volgde een gesprek over de vorige avond. Toen begon de vriendschap tussen Yvonne en mij. In 1989 kwam ze in het bestuur. Aan diverse instellingen hebben wij samen een bezoek gebracht voor informatie of om de historische kring te promoten. Nadat Yvonne secretaris werd van de HKG in 1997 kreeg ze veel werk op haar bord en beantwoordde vele vragen van onder andere de gemeente, historische kringen en organiseerde ze excursies, lezingen en andere dingen, te veel om op te schrijven. Ondertussen begon Yvonne artikelen te schrijven en daarin trok ze mij mee om ook eens een artikel te schrijven over een onderwerp waarvoor ik belangstelling had.

Naar Emmen

Begin jaren negentig van de vorige eeuw reisden Yvonne en ik af naar de Topografische Dienst in Emmen. Daar kon je zoeken of er ook luchtfoto's waren van Gendt. We hebben toen een aantal foto's kunnen bestellen van de Tweede Wereldoorlog en wat topografische kaarten. Onderweg naar en van Emmen hebben we het meest gepraat over onze gezinnen en de historische kring. Voor de HKG had Yvonne veel ideeën voor de toekomst. Ze spoorde mij aan om eens een diapresentatie te maken over de Betuwsche Stoomtram. *'Daar weet jij zoveel van'*, zei ze. En dat is er ook van gekomen.

Uitnodiging Apeldoorn

In 2006 was de HKG uitgenodigd voor een lezing in museum CODA in Apeldoorn, verzorgd door bijzonder hoogleraar Gelderse geschiedenis Dolly Verhoeven. Yvonne en ik

Even rondkijken in Apeldoorn.

konden meerijden met twee dames uit Bemmel. De commissaris van de Koningin, Clemens Cornielje was aanwezig en hield ook een toespraak. Na de lezing was er een buffet en kon je nog in het museum rondkijken. Yvonne stelde voor dat we eerst naar het museum zouden gaan omdat er zoveel mensen waren die naar het buffet snelden. (Volgens mij waren die ook alleen maar gekomen om lekker te eten.) Toen wij dachten dat de aanloop naar het buffet wat minder zou zijn kwa-

Yvonne in het museum CODA Apeldoorn.

men we van de koude kermis thuis. Wij pakte nog vlug een bestek en wat bleek: op een schotel lag nog een klein beetje salade dat wij nog met onze vork oppikten omdat we toch wel honger hadden. Bij navraag bleek dat er veel te weinig eten was besteld. De twee dames uit Bommel hadden goed gegeten. Op de parkeerplaats in Bommel waar Yvonne en ik afscheid namen van de dames ontdekte een van de dames dat er een mes uit het boven zakje van mijn colbert uitstak. Yvonne maakte toen de opmerking *'Hebben we in ieder geval toch nog wat Henk'*. Het mes gebruik ik nog iedere dag.

de dan ging ze meteen met een kaartje 'Beterschap' rond voor handtekeningen. Meestal bracht ze het kaartje persoonlijk naar de zieke.

Vele jaren hebben Yvonne en ik en natuurlijk ook de andere redactie- en bestuursleden ons beziggehouden met ons kringblad *Ganita mare*. Ze was heel handig met het programma *Publisher* en ik leerde het van haar. Wij zaten meestal naast elkaar en het is meerdere keren voorgekomen dat ik haar iets wilde vragen. *'Hé Arianne kan ik dat zo schrijven?'* Arianne is mijn oudste dochter. Dan antwoorde ze: *'Geeft niet Henk.'* Dat geeft wel aan dat we goed met elkaar omgingen.

De Historische kring promoten bij het Gelders Archief Arnhem.

Gelders Archief Arnhem

Bij het Gelders Archief bestond de mogelijkheid om de Historische Kring Gende te promoten.

Yvonne en ik hebben daar aan deelgenomen. We hadden onze tafel en omgeving voorzien van pamfletten, lectuur en een laptop opgesteld zodat bezoekers dat konden bekijken. We hadden uit voorzorg maar broodjes en koffie meegenomen. Yvonne sprak daar veel mensen aan en enkelen zijn een week later nog naar Gendt gekomen voor meer informatie.

Vriendelijke sociale vrouw

Als ze maar hoorde dat er iemand van de vrijwilligers of van het bestuur iets mankeer-

Haar ziek zijn

Mia Gerrits en ik hebben Yvonne tijdens haar ziekenhuisopname meerdere keren bezocht.

Yvonne was erg ziek, maar toonde dat ze nog heel veel energie had om beter te worden.

In de tussentijd was mijn dochter Hetty overleden en ik kon het Yvonne niet zeggen omdat ze zo ziek was. De eerste twee keren mocht er maar één persoon op haar kamer. Ik had haar

man Nico gevraagd hoe het ging met Yvonne en of ze sterk genoeg was om haar te zeggen dat Hetty overleden was. Nico antwoordde dat het goed ging met haar en dat het nu wel zou kunnen. Yvonne en ik hebben een tijd lang hand in hand gezeten om ons verdriet een plaats te kunnen geven.

Een later bezoek

Toen er twee personen bij Yvonne mochten zei Yvonne tegen Mia en mij: *'Beginnen jullie maar met de Ganita mare. Als ik dan binnenkort thuis ben, dan maak ik het wel af.'* Ze was vol goede moed en zelfvertrouwen. Maar het liep heel anders. Drie dagen later kreeg ik een appje van Nico dat Yvonne was overleden.

Wij missen haar ontzettend.

Henk Klaassen

Artikel van Yvonne uit 2011: Een aanslag op de Heer van Gendt

Een aanslag op de hoogste man in Gendt, baron Des Villates, Heer van Gendt, was een ongekend iets voor het slaperige, landelijke dorp en bracht op 15 september 1760 de hele bevolking in beroering. Als een lopend vuurtje ging rond dat iemand die nacht op de heer van Gendt geschoten had. Het fijne wist men er niet van, maar wel dat Diederick Bertram des Villates ongedeerd was gebleven. Hij was op dat moment nauwelijks een jaar Heer van Gendt na het overlijden van zijn vader.

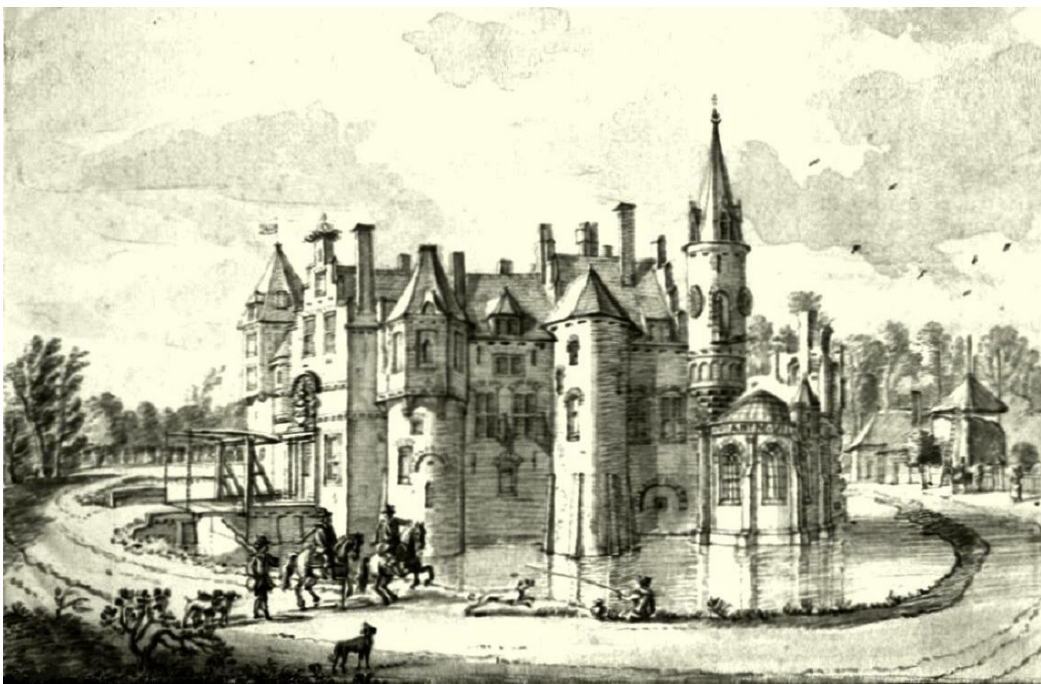

Familiewapen van Baron Des Villates: in zilver drie rode kepers, vergezeld van zgn. hermelijnstaartjes, geplaatst langs de zijranden.

Schout en schepenen kwamen al vroeg in het raadhuis bijeen om met elkaar te overleggen wat te doen; wie van zijn vijanden durfde een dergelijke wandaad te plegen? De ongehuwde en kinderloze Diederick des Villates had zich blijkbaar al in dat ene jaar onbemind en gehaat gemaakt. Waarschijnlijk omdat hij nogal een geldwolf was en het maximale uit zijn verpachtingen van gronden, veerrecht en jachtrecht wilde halen.

Al gauw werden de inwoners Derk van Alphen en Derk Verheyen verdacht, opgepakt en naar de gevangenis in Arnhem overgebracht. Des Villates had zelf de hoge en lage jurisdictie in Gendt, maar mocht zich niet met het onderzoek bemoeien omdat hij in deze zaak partij was. Daarom moest het proces niet in Gendt, maar bij het hof van Gelre plaatsvinden. Des Villates vroeg de Staten van Gelre wel schriftelijk om een voorbeeld te stellen door de daders streng te straffen.

Men kende in Gendt natuurlijk Derk van Alphen en Derk Verheyen wel, want Gendt was niet zo groot en ze waren beiden in Gendt geboren en getogen. Ze waren goede bekenden van elkaar hoewel ze een generatie verschilden, want Van Alphen was 44 jaar oud en Verheyen 22, maar Verheyen was kind aan huis bij Van Alphen. Men wist dat Van Alphen wrok koesterde tegen de heer omdat hij

Een heel vroege afbeelding van Huis te Gendt, domicillie van de Heren van Gendt. Het is niet zeker of deze afbeelding wel op werkelijkheid berust.

weiland van hem had willen pachten en dat geweigerd was. De Heer van Gendt was grootgrondbezitter en er waren vele boeren die wel land van hem pachtten, maar blijkbaar stond Van Alphen al om de een of andere reden bij hem in een slecht blaadje en was het verzoek daarom afgewezen. Van Alphen had er zo de pest over in dat hij naar verluid al eens had verklaard dat als hij de kans kreeg, hij op de heer zou schieten "dat hem de damp uit de keel vloog".

Zijn makker en gildebroeder Derk Verheyen haatte de heer van Gendt eveneens hartgrondig omdat hij door hem belemmerd werd in het stropen. Het jachtveld van de heer was de beste plek om wild te schieten en wat te verdienen, maar Des Villates had hem in de

20 daalders geëist omdat een pas geschoten haas in haar kelder aangetroffen was. Laat staan wat een stroper te wachten stond als hij op heterdaad betrap werd.

Gaandeweg werd er steeds meer bekend over wat er die nacht voorgevallen was. Verheyen was 's avonds met zijn geweer, een zgn. snaphaan, naar het huis van Van Alphen gegaan en had daar het kruut vervangen door een kogel. Er werden nog twee andere snaphanen met een kogel geladen en toen vertrokken zij tussen 11 en 12 uur naar Huis te Gendt. Ze openden de poort, gingen over de brug en daar ging Van Alphen op de uitkijk staan nadat hij Verheyen geïnstrueerd had hoe hij moest schieten. Verheyen loste twee schoten door het raam van de provisiekamer

Huis te Gendt zoals het er vanaf de 18e eeuw uit zag.

smiezen en had zijn opziener opdracht gegeven om hem in de gaten te houden en hem te pakken te nemen zodra hij hem op zijn terrein betrapte. De straf zou dan niet misselijk zijn, want de heer van Gendt mocht zelf recht spreken.

Een paar jaar eerder had vader Henri des Villates nog bij een arme weduwe een boete van

en deze schoten kwamen terecht in het plafond onder de slaapkamer waar Des Villates lag te slapen. Deze twee kogels waren zoals in de later opgemaakte gerechtstukken vermeld staat "gepenetreert tot in de ribben van de solder van gemeltd provisiekamer genoegsaan onder het ledikant oft slaapplaets van de Heer van Gent".

Geweer met vuursteenmechanisme, zgn. snaphaan.

Daarop pakte Verheyen het andere geweer en schoot wat hoger, waardoor de kogel terecht kwam “boven in de muur onder de slaapkamer van de heer sodanig, dat die kogel heel plat op de grond gevonden is”. Wederom bleef Des Villates ongedeerd, maar dacht, zoals hij later verklaarde, dat men van plan was hem “op zijn bedde dood te schieten”.

Al met al is het een amateuristische actie geweest om op goed geluk in het donker te schieten en is het meer geweest om hem een lesje te leren dan om hem echt te doden.

Niet veel later werd trouwens ook nog de halfbroer van Verheyen, de 36-jarige Roelof gearresteerd. Het Hof van Gelre nam het onderzoek en proces met spoed ter hand. De drie verdachten werden op de pijnbank gelegd, waarbij de beide Derken bekenden en Roelof verklaarde weliswaar op de hoogte te zijn geweest, maar niet meegedaan te hebben. Volgens Roelof had Van Alphen een slechte invloed op zijn broer en had hij al eens verklaard dat de heer van Gendt “eens een kogel of twee door de glazen moest hebben, eer hij sou veranderen” en dat hij “een schoelje was daar niet veel aan gelegen was”.

De rechtbank geloofde hem en Roelof werd vrijgesproken nadat hij verklaard had, dat hij zich zou gedragen en zich niet op een of andere manier zou wreken. De beide anderen werden tot 20 jaar tuchthuis veroordeeld om gedurende die tijd met handenarbeid hun brood te verdienen en daarna voor de rest van hun leven uit Gelderland te worden verbannen.

Wat zullen ze later een spijt gehad hebben van hun zinloze daad, want Des Villates veranderde totaal niet. Misschien was dit voorval wel de aanleiding tot de opstand een paar maanden later van het Gendtse gilde tegen de vergaande bemoeizucht van de Heer van Gendt. De veroordeelde Van Alphen en Verheyen hadden gezinsleden in het schuttersgilde en deze zullen vergelding gezocht hebben voor wat de familie was aangedaan. Het gilde probeerde op diverse manieren om Des Villa-

tes een toontje lager te laten zingen en toen dat niet lukte namen zij advocaten in de arm om bij het gerechtshof voor elkaar te krijgen dat de Heer van Gendt zich niet meer met gildezaken zou bemoeien. Helaas voor hen pakte dat slecht uit. De Heer van Gendt werd door de uitspraak van het Hof van Gelre de eigenlijke overwinnaar en hun eigen advocaten dienden een torenhoge rekening in, waardoor het gilde meteen in de schulden kwam. Wie is namelijk nog beter in het vel over de oren trekken dan een slager: een advocaat.

Literatuur:

J.J.A. Buylinckx, Wij kennen hierin genen Heer van Gendt, in *Gendt 750 jaar Stadsrechten*, Gendt 1983

Verhaal over ‘Een aanslag op de Heer van Gendt’ van J. Wolters, *Over Betuwsche Historiën* in De Betuwe.

Inrit Huis te Gendt met de twee wapenleeuwen die nu voor Villa Ganita staan.

(In 2018 zijn ze weer teruggeplaatst bij de inrit van Huis te Gendt).

Artikel van Yvonne uit 2008: Het St. Jozefgesticht

Zou die naam nog veel Gendtenaren wat zeggen? Waarschijnlijk net zo min als de naam "het klooster". Maar met allebei werd in verschillende fasen van het bestaan hetzelfde bedoeld: verzorgingshuis St. Jozef. Zowel vroeger als nu nog een begrip in Gendt. Sinds enkele maanden ligt ook dat verzorgingshuis grotendeels plat en is het gebouw weer bijna geschiedenis geworden. Shovels en kranen zijn druk in de weer om er een gloednieuw verzorgingshuis neer te zetten. Daarom is het nu weer 'actueel' om nog eens op de herkomst in te gaan; zoals ik ook al 13 jaar geleden in een publicatie bij Marktpraat deed. Maar inmiddels zijn er zoveel nieuwe leden bijgekomen, dat het voor velen weer een nieuw verhaal zal zijn.

Alles begon met een klooster en de nonnetjes die er woonden. Bijna alle Gentenaren kwamen wel in aanraking met die zusters van het klooster, was het niet van jongs af aan op de kleuterschool of met de naai- of breiles, want iedereen moest in die tijd nuttige handwerken leren, dan wel later als zij ziek of oud werden, want de zusters deden ook de wijkverpleging en de bejaardenverzorging.

Het klooster, zoals het er in 1929 uitzag.

(Bron van dit artikel: o.a. het boekje: 50 jaar R.K. Bejaardenhuis St. Jozef te Gendt, van H. Campschroer-Goossen en W. Otemann)

Van een echt "klooster" kan eigenlijk pas gesproken worden sinds 1929, toen door de Gendtenaren W. Seegers en Jos Nissen voor f 51.285,- een gebouw aan de Nijmeegsestraat gerealiseerd werd. Architecten waren W.J.

Welsing (die van de vooroorlogse katholieke kerk en de pastorie aan de Nijmeegsestraat) en H.H. Janssen uit Arnhem. Jos Nissen, die het grootschalige project wegens zijn gebrekkige bedrijfskapitaal al ternauwernood aandurfde, overleed kort na de aanbesteding in 1928, maar het werk werd opgepakt door zijn zoons Toon en Dorus. Onder het gebouw werden 5 kelders gegraven; een gigantisch karwei omdat alles met de hand gebeurde. Veel details kregen de aandacht. Zo werden de muren voorzien van afgeronde hoeken om te voorkomen dat men zich bezeerde en zich stof ophoopte en bestond de pilaar bij de trap in het gebouw uit gelijmde planken, die 8-kantig geschaafd werden; dit om de duurzaamheid te bevorderen en barsten te voorkomen.

Op 8 april 1929 werd "het Sint Jozefgesticht", zoals het zou heten, officieel geopend en vanaf dat moment bestond er in Gendt ook een bejaardenhuis. Daarvoor moesten de bejaarden die zichzelf niet meer konden verzorgen, vaak een beroep doen op familie of burenhulp. Menig moeder van een buurtgezin hielp een bejaarde met het huis schoonhouden, wassen en eten koken tegen een geringe vergoeding van f 2,- per week.

Als de bejaarde niet meer zelfstandig kon wonen, werd deze soms in huis van dat gezin opgenomen voor f 50,- per jaar, maar als de bejaarde te hulpbehoevend of dement werd, moest er wel een plaats in een tehuis buiten Gendt gezocht worden. De dichtsbijzijnde tehuizen lagen in Huissen en Bemmelen, maar soms kwam het ook voor dat men alleen veel verder van huis terecht kon. Meestal werd dan door St. Vincentius, het Armbestuur

of het Burgerlijk Armbestuur een bijdrage in de kosten geleverd, die zo'n f 300,- per jaar bedroegen. Maar "oude bomen moet je niet verplanten"; dus was het een uitkomst dat er ook in Gendt zelf nu een bejaardenhuis kwam.

Zes zusters van de congregatie van St. Jozef in Amersfoort namen gelijk hun intrek in het klooster ofwel St. Jozefgesticht. Met zr. Amanda aan het hoofd, zr. Plechelma voor de

wijkverpleging, zr. Amelberga voor de naaischool voor kinderen van de hoogste klassen, zr. Godeliva en Marcellina voor de kleuterschool en zr. Catherina voor de keuken en het pension werden er nieuwe en oude taken ter hand genomen. Nieuwe taken waren de wijkverpleging en bejaardenzorg, oude taken het geven van naailessen en de kleuteropvang.

Geschiedenis

Verslagen van de St. Vincentiusvereniging vermelden dat er al in 1850 een bewaar-, brei- en naaischool opgericht is in een woning aan de Dorpstraat in Gendt (op de plaats van het woonhuis, eerder tabakszaak naast de huidige D.A.-drogist), die geleid werd door twee Franciscaner zusters de Ruyter. Al gauw bezochten zo'n 60 kinderen de school voor godsdienstonderwijs en les in het naaien van hemden en andere kleding en het breien van kousen en sokken voor het magazijn van St. Vincentius. St. Vincentius is en was een liefdadigheidsinstelling; het deed wat je nu maatschappelijk werk zou noemen. Het schooltje werd na een aantal jaren te klein en kostte veel aan onderhoud, zodat besloten werd tot uitbreiding over te gaan. In 1870 werd met een subsidie van f 800,- van het Rentambt Over-Betuwe en met de nodige hulp van parochianen en een gift van de steenfabrikanten van enige duizenden stenen, het gebouw uitgebreid. De zusters zetten hun werk gedurende vele jaren voort, maar in 1897 werd het duidelijk dat zij dit vanwege hun leeftijd niet meer vol konden houden (zr. Hendrica de Ruyter was toen al 80 jaar) en werd bij diverse zusterorden geprobeerd om jongere zusters naar Gendt te krijgen. Dit mislukte. Bij het vertrek in 1916 van mej. G. Wilbrink, hoofd van de meisjesschool, moest de zusterschool verkocht worden. De zusters waren inmiddels overleden. Tot 1927 was er dus geen zusterhuis meer in Gendt.

Toch kregen de meisjes in Gendt nog wel op de lagere school les in haken, breien, borduren en het maken en verstellen van ondergoed en in 1922 werd ook één jaar bijles gegeven in de avonduren aan meisjes die al van school af waren, maar voor een echte naaicursus moest men toen bij de zusters in Doornenburg de dagopleiding volgen.

Pas rond 1927 was de tijd weer rijp voor het stichten van een 'echt' klooster in Gendt. Waarschijnlijk omdat enige jaren eerder

(1923) in Nijmegen de Kath. Universiteit was opgericht. Die vormde een soort magneet, waardoor er zich in Nijmegen en omgeving een aantal kloosters vestigden.

Naaionderwijs

Met de opening van het St. Jozefgesticht aan de Nijmeegsestraat was hier in Gendt ook weer dagonderwijs mogelijk. In eerste instantie werden er 7 meisjes opgeleid, die gemiddeld 3 jaar les kregen in de opleiding lingeerie, costumière of coupeuse. Een aantal meisjes van de lagere school kwam na schooltijd bij de zusters om nog enkele uren naailes te krijgen. Het waren voor hen lange dagen. Zij gingen meestal later de dagschool volgen. In oogsttijd liep de school echter praktisch leeg. In begin 1946 zaten er zo'n 40 grote meisjes op de dagschool en 40 kleine meisjes op de "avondschoon" (van 16.00 tot 18.00 uur). De meesten volgden er de opleiding lingeerie en costumière. In het begin van de 50er jaren waren er ook nog 30 grote meisjes die in de avond de knipcursus volgden, maar geleidelijk liep het totale aantal terug; waarschijnlijk door de opkomst van de confectie-industrie, waardoor de kleding goedkoper werd en het minder lonend werd om zelf te (laten) maken. In Gendt was er inmiddels een VGLO-school gekomen, met uitgebreider onderwijs dan op de lagere school. Zr. Raphael ging hier naailes geven en op 1 mei 1959 werd de modevakschool in het klooster dan ook opgeheven.

De Fröbelschool, zoals de kleuterschool vroeger heette

De kleuterschool die in 1929 in het klooster startte, bestond oorspronkelijk uit 2 klassen en kende al gauw een wachtlijst. Door ruimte- en geldgebrek was er geen uitbreiding mogelijk en kwamen er steeds meer kleuters in een klas.

Even na de oorlog telde de kleuterschool 63 kinderen en dat aantal liep in enkele maanden op tot 110; 53 jongens 's morgens en 57 meisjes 's middags. Dus wel gescheiden. Twee lokalen waren er toen in het klooster in gebruik voor het lager onderwijs. In 1950 kwam er één lokaal vrij en kwamen er weer twee kleuterklassen. In het volgende jaar kwam er een lokaal bij, maar in 1953 en 1956 konden er toch door plaatsgebrek een

aantal kleuters niet toegelaten worden. In 1957 kwam er een vierde lokaal en een jaar later een vijfde lokaal bij voor de in totaal 200 kleuters die er toen waren. In 1961 werd er een nieuwe kleuterschool met zes klaslokalen gebouwd aan de Schoolstraat met plaats voor 240 leerlingen en werd de oude kleuterschool in het klooster verbouwd tot kapel, sacristie, mortuarium en spreekkamer. Erboven kwam de nieuwe slaapafdeling voor de zusters. Nu er geen naai- en kleuterschool meer was, werd het accent geheel gelegd op de bejaardenverzorging en werd het klooster meer en meer bejaardenhuis.

Bejaardenzorg

De eerste bejaarde die net na de opening een kamer naast de hoofdingang in het klooster kreeg, was de toen 73-jarige Theodorus Peters, die wegens de komst van een zesde kind in het gezin van zijn dochter, waar hij woonde, plaats moest maken. Hij kreeg de bijnaam "vader van de zusters", omdat hij vaak boodschappen voor ze deed. Spoedig volgden Steven Sweeren, de dirigent van het kerkkoor en het muziekkorps van de pastoor, en de veerman Hent v.d. Velden ofwel Hent van Louis. Zij bleven tot hun dood in het klooster. In 1946 werden er al 17 pensioengasten geteld, maar dit was ook het maximale aantal totdat uitbreiding in 1960 gerealiseerd werd met in totaal 44 nieuwe kamers. Kort daarop kreeg men een grote klap te verwerken toen een uitslaande brand een deel van de nieuwbouw verwoestte (waarschijnlijk veroorzaakt door brandende kaarsen in een kerstboom), waarbij er bovendien een dode en twee gewonden te betreuren vielen. Enige bewoners moesten voorlopig bij hun familie ondergebracht worden tot e.e.a. hersteld was, hetgeen in maart 1961 het geval was. Er kwamen ook 12 bejaardenhuisjes bij en de voormalige kleuterschool werd omgebouwd.

Intussen kwamen er ook nieuwe pensioengasten van buiten Gendt. De Gendtse bejaarden werden samen in één deel van het gebouw ondergebracht. Het totale aantal bedroeg toen 60. De zusters werden geholpen met de verzorging door 10 meisjes, die op de bovenste verdieping van het gebouw sliepen en

Het nieuwere gedeelte van het Zorgcentrum St. Jozef.

een huisknecht, welke een eigen huis woonde. In 1972 kwam er een ziekenboeg bij, waar de mensen werden ondergebracht die veel verzorging nodig hadden en in 1978 werd het oude bovengedeelte gerenoveerd tot 2-persoonskamers met eigen douche en toilet. In mei 1980 kwam er een nieuwe recreatiezaal klaar en werd het 50-jarig bestaan van het klooster gedurende vier dagen door de hele Gendtse gemeenschap gevierd (eigenlijk wel een jaar te laat omdat men op de nieuwe recreatiezaal gewacht had). In 1985 was er weer een heropening van het bejaardenhuis, nu gerenoveerd en met 2 vleugels uitgebreid. De naam luidt sindsdien: Sint Jozef.

In de loop der jaren werd er steeds meer voor de bejaarden georganiseerd. In 1949 werd begonnen met een jaarlijks uitstapje en de later opgerichte bejaardenbond organiseerde praatavonden, die uitgroeiden tot feestavonden. Nog later ontstonden de bejaardensoos, het bezoekwerk, de bejaardengymnastiek, tafeltje-dek-je, het zangkoor, de

gespreksgroep, toneeluitvoeringen, de dansles, de keramiekcursus, het bejaardenblad en de dagopvang etc. Het bejaardenhuis werd steeds meer een open huis ook voor mensen van buiten. Daarom werd in de negentiger jaren de recreatiezaal weer uitgebreid om ook ruimte te bieden aan al deze activiteiten.

Wijkverpleging

Met zr. Plechelma kreeg de pas opgerichte afdeling van het Wit-Gele Kruis Gendt (1928) haar eerste gediplomeerde wijkverpleegster. Daarvoor werd de medische hulp verzorgd door dr. Coenders, met de vroedvrouw als doktersassistente. Het aantal bij het Wit-Gele Kruis aangesloten gezinnen was zeer hoog, boven de 90%. Per jaar werden er duizenden patiënten verpleegd, waaronder toen nog een groot aantal tuberculosegevallen. Zr. Plechelma werkte een groot aantal jaren vanuit het klooster en toen het Wit-Gele Kruisgebouw in 1955 op de Markt verrees (nu fysiotherapiegebouw) ook van daaruit nog een tweetal jaren, totdat zij met pensioen ging. Later is in Gendt als eerbetoon nog de Plechelmastraat naar haar vernoemd, ter herinnering aan hetgeen zij voor de Gendtse gemeenschap betekend heeft.

Het Sint Jozefgesticht

In het notulenboek van de zusters over de jaren 1944 tot en met 1992 wordt een beknopte weergave van hun leven in het Gendtse klooster gegeven. De meeste aandacht krijgen nog de oorlogsbelevissen, die overigens ook al ooit door de Historische Kring Gende gepubliceerd zijn. Toen de strijd in en rondom Gendt heviger werd, werden de doden naar het klooster gebracht. De kleuterzaal werd als hospitaal ingericht en ook evacués vonden onderdak bij de zusters. Op vrijdag 13 oktober 1944 verlieten de zusters als laatsten het klooster en verbleven de rest van de oorlog bij hun orde in Doetinchem, vanwaar zij op 23 mei 1945 weer terugkeerden. Hun leven nam daarna langzamerhand weer zijn gewone gang. Begin 1946 startte de naaischool weer met 40 leerlingen 's morgens en 's avonds en de kleuterschool met 63 leerlingen.

Bijzondere gebeurtenissen voor de zusters waren de jaarlijkse week retraite in het hoofdgebouw van hun zusterorde, bezoeken van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, hun professiefeesten en het slagen van hun leerlingen op de naaischool. Verschillende zusters maakten in de loop der tijd deel uit van het klooster, maar de maximale bezetting gedurende deze jaren was 10 zusters. Vanaf 1964 gingen zij moderner gekleed, in grijze japon en sluier en vanaf 1967 droegen zij burgerkleding en kregen zij ook een salaris voor hun werk. Toen gingen ook 5 van de toenmalige 7 zusters op zichzelf wonen in de Nijmeegsestraat op nr. 12. De laatste 2 zusters die in het kloos-

De laatste zusters: Ferdinanda en Louisa.

ter bleven wonen, gingen in 1989 en 1990 met de VUT. Sindsdien is het klooster dus echt verleden tijd en werd het een 'normaal' verzorgingshuis voor bejaarden.

Nieuwbouw

De laatste jaren voldeed het verzorgingshuis qua interieur niet meer aan de moderne wensen en eisen. De vraag naar een verpleegafdeling in Gendt werd ook sterker, nu steeds meer mensen tot op hoge leeftijd zichzelf nog redden en pas op het laatste moment voor een tehuis kiezen. Straks komen er 30 verpleeghuisbedden in Gendt bij. Daarom moest nu zowel het gebouw uit 1929 als de uitbreiding van 1960/1961 sneuvelen. Best wel jammer overigens van het oude gebouw, maar het was al zo ingekapseld door de 'nieuwbouw' dat het weinig uitstraling meer

Artikel van Yvonne uit 2009: Dorpswandeling

Zo zag het zorgcentrum er nog net voor de sloop.

had. Voorlopig wordt het aanmodderen, nu een aantal bejaarden weer provisorisch her en der in 'Gendt is ondergebracht en er weer veel werk verzet gaat worden om een nieuw gebouw, met parkeerkelder uit de grond te stampen, want dat was een voorwaarde van de omgeving en de gemeente. Het parkeerprobleem bij het oude gebouw was immers evident. De rest van de buurt ziet nu overigens al direct de bui hangen, nu een aantal parkeerplekken tegenover Villa Ganita en de peuterspeelzaal en kinderdagverblijf als parkeerplaats voor de bouwvakkers zijn aangewezen en gaat driftig bezwaar maken met medewerking van het wijkplatform. Misschien in een oud verhaal, toch nog een nieuwtje?

Gedeeltelijke sloop van het Zorgcentrum St. Jozef.

Onze eerste, echte historische kring dorpswandeling was eind maart 2009 een feit. Er waren door enkele bestuursleden al wel eens voor familie en vrienden een soort rondleidingen door Gendt gehouden en dat bleek zo leuk, dat we het ook een keer aan leden wilden aanbieden. Men kon zich inschrijven voor € 2,50 per persoon en dertien mensen namen daadwerkelijk aan de première deel. Het was mooi wandelweer, halverwege besproeid met een minibuitje.

Toen waren we inmiddels vanaf Villa Ganita al op de Markt aangekomen. Vandaar ging het over de dijk via Dijkstraat en Dorpstraat weer terug naar het uitgangspunt.

Onderweg werd wat verteld over de gebouwen, kunstwerken, het archeologische en meer recente verleden en alles wat verder nog langs kwam. Na afloop, bij een kopje koffie of thee in Villa Ganita werd nog nagepraat.

Ook geboren en getogen Gendtenaren zagen Gendt weer met andere ogen. Zelfs met andere oren, want het in theorie zo rustige zondagse Gendt, blijkt in de praktijk qua verkeer best luidruchtig. Maar het smaakte naar meer en bij zo'n enthousiasme moet dit gewoon gebeuren.

Willy en Jan: vrienden van Yvonne

Meer dan dertig jaar geleden leerden wij via gemeenschappelijke vrienden Yvonne en Nico kennen.

Zij woonden toen op de Dries. De verjaardagen die we bij hen gevierd hebben waren onderwets gezellig met 'eigen' muzikanten en met natuurlijk de onvolprezen hapjes die Yvonne als geen ander maken kon.

Helaas was niet alles rozengleur en maneschijn, want hun zoon Scott was al jong bekend bij diverse artsen en werd als puber getroffen door een ernstige ziekte. Veel zorgen en angsten kwamen op hun pad. Toch bleven Yvonne en ook Nico altijd optimistisch en realistisch. Gelukkig is alles wat Scott betreft ten goede gekeerd en heeft hij een glanzende carrière. Zijn vrouw en hij verwachten binnenkort gezinsuitbreiding, wat aan Yvonne en Nico reeds in het prille begin bekend gemaakt werd, zodat Yvonne zich op deze mooie verrassing heeft kunnen verheugen.

Naast Scott hebben zowel Nico als Yvonne de zorg gehad voor familieleden, die zij regelmatig bezochten of inviteerden. Zij hielpen daar waar men hulp gebruiken kon.

Een van de hobby's was het gezamenlijk uit eten gaan naar verschillende restaurants en met wisselende 'mee-etters'. Naast zelf koken, bakken en braden waren haar andere hobby's: (verre) reizen maken, lezen (thrillers), de tuin en haar kunsthistorische kennis en computervaardigheden uit te dragen. Bijna elke woensdag, na de werkdag bij de Historische Kring kwam Yvonne even aan om wat te drinken en verslag te doen.

In Elst gaf zij enige jaren geleden kunstgeschiedenis, waar zij, mede dankzij de mooie reizen, het enthousiasme kon overdragen op

de deelnemers van deze cursus. In Gendt heeft ze ook computerlessen gegeven.

Na enige jaren op de Berkhof te hebben gewoond werd de droom van Yvonne om een grote tuin te hebben gerealiseerd. Met veel passie en overgave stortte zij zich op de tuin in hun nieuwe huis in Bemmelen; bloemen, kruiden en wat vruchtenbomen werden geplant. Als we op visite kwamen was er meestal een rondgang door de tuin. Echt genieten was dit voor haar als in het zonnetje te midden van de bloemenpracht koffie kon worden gedronken.

In maart van dit jaar kwamen Yvonne en Nico bij ons een kopje koffie drinken. Het was een heerlijke voorjaarsdag, zodat de tocht per fiets werd gemaakt. Tijdens dit bezoek begon Yvonne zich niet goed te voelen. De gezondheidstoestand verslechterde al snel, zodat Nico 112 belde. Na onderzoek kwam men al snel tot de conclusie dat ziekenhuisopname noodzakelijk was. Na enige weken werd de kans groot dat zij de genezing thuis zou kunnen voortzetten. Helaas heeft dit niet zo mogen zijn. In mei kregen we 's avonds een telefoontje van Nico dat hij met spoed naar het ziekenhuis moest komen. In het bijzijn van Nico, Scott en Esther is Yvonne overleden.

Een heel grote en onverwachte schok, temeer daar Scott en Esther dezelfde dag zouden gaan trouwen.

De trouwdag heeft men besloten (al eerder in het ziekteproces met Yvonne ook besproken) te laten doorgaan. Ondanks het verlies heeft men op gepaste wijze deze dag kunnen beleven.

We missen Yvonne. Gelukkig hebben we vele jaren van haar vriendschap mogen genieten.

Willy en Jan Rademakers-Weel

Mutaties in het bestuur van de Historische Kring Gente

Willem Rasing draagt de voorzittershamer over aan René Derksen.

Ria druk aan het werk.

Door het aftreden van onze voorzitter Willem Rasing en het tragische overlijden van onze secretaris Yvonne de Boer waren wij genoodzaakt op zoek te gaan naar hun vervangers voor het dagelijks bestuur.

Wij prijzen ons gelukkig dat we daar op korte termijn in geslaagd zijn en willen beiden graag aan u voorstellen.

René Derksen hebben wij bereid gevonden om per 1 september 2022 de functie van voorzitter op zich te nemen. Hij is werkzaam als directeur-bestuurder van een Montessori-school in Veenendaal en fractievoorzitter in onze gemeente voor Lokaal Belang Linge waard. René heeft veel ervaring in het Gendtse verenigingsleven. Hij was onder andere voorzitter van de stichting Duursport.

Ria Niënhaus-Brussen is met ingang van 1 juni 2022 onze nieuwe secretaris. Zij is al druk bezig met haar secretariaatwerkzaamheden. Ria was al betrokken bij de kring door haar werk voor ons blad Ganita mare. In haar werkzame leven was ze actief voor de toenmalige gemeente Gendt en de Woonstichting Gendt.

Het bestuur van de kring ziet de samenwerking met beiden met veel vertrouwen tegemoet.

Nog een bestuursmutatie

Robert Braam heeft te kennen gegeven dat hij zijn werkzaamheden als docent en de vele activiteiten voor zijn Museum Niemandland niet meer kan combineren met zijn functie als bestuurslid van onze kring. Wij vinden dat jammer maar hebben er alle begrip voor. Inmiddels hebben we Robert al bedankt voor zijn inzet voor de kring en hem een passend geschenk overhandigd.

Artikel van Yvonne uit 2013: Vissersdorp Hulhuizen

Hulhuizen is nu een plattelands-, agrarische gemeenschap. Maar zo'n honderd jaar geleden was het, hoe gek het nu ook klinkt, een vissersdorp. Het inkomen van de Hulhuizenaren werd toen voor een groot deel uit de Waal gehaald.

Vroeger

Nu is visserij zo oud als de mens, want vanaf het begin varieerden de inwoners hun maaltijd van groenten en fruit met vlees van de jacht en de vis die zij vingen.

In Gendt en omgeving werd gevestigd in de rivieren en binnenwateren. Met name Hulhuizen, Huissen en Millingen waren de afgelopen eeuwen in onze buurt echte vissersdorpen. De rivier de Waal leverde, als grootste water, natuurlijk de meeste vangst op. Er werd vooral zalm, paling en elft gevangen, dat zijn trekvis, en daarnaast leverde de rivier veel snoek en karperachtigen (karper, voorn en brasem) en ook wel wat houting, fint en incidenteel een steur. De elft en houting die hier eeuwenlang op het menu stonden, zijn nu zo goed als uitgestorven. Er werd ook op prik gevestigd (inmiddels zeldzaam in de rivieren) als aas voor o.a. de kabeljauwvangst. Prik werd vrijwel niet gegeten. Er waren scheepsjongens die de gevangen prik door een beet achter de kop doodbeten, waarna die in stukken als aas aan de haak ging. Die vissertjes heetten prikkenbijters. Elft was een stuk goedkoper dan zalm en werd wel 'armeluispek' genoemd en was net als haring volksvoedsel. De steur kwam ook in Nederland voor en was met zijn lengte van 5 tot 6 m de grootste trekvis op de rivieren. Het was een echte luxe vis; denk maar aan de kaviaar/kuit van de vrouwtjessteur. De enige steurvisserij van betekenis in Gelderland was in Heerewaarden. Dan was er nog de alvervangst, een bijzondere tak van de vissport, want de alver werd niet geconsumeerd, behalve door de varkens, maar daarvan werden de schubben gebruikt voor het maken van namaakpaarlemoer.

Honderden jaren ging het goed en was er vis in overvloed. De riviervisserij bediende niet alleen de lokale bevolking, maar door de overvloed was de vis handelswaar en werd zelfs verscheept naar Duitsland en Engeland. Dat blijkt wel uit diverse tolregisters. Zalm en snoek werden net als haring gezouten en

in vaten gekeerd. Paling werd vervoerd in zgn. bunschepen, dit waren boten met een watergevuld compartiment dat met kleine openingen in verbinding stond met het buitenwater.

Maar wonen bij de rivier vroeg ook om dijken voor de veiligheid, kanalisatie en het uitbaggeren van de stroom om de scheepvaart vloeiend te laten verlopen. Visserij en scheepvaart zaten elkaar toenemend in de weg. In de loop van de eeuwen werden nog meer voor de vis funeste maatregelen genomen. Zo kwamen er waterwerken rond en in de rivier waardoor de visstand afnam. Denk maar aan kribben, dammen, stuwen, waterkrachtcentrales etc. Het werd de trekvis steeds moeilijker gemaakt om stroomopwaarts of stroomafwaarts (paling) te zwemmen. Doordat er steeds meer mensen, steden, industrie en daarmee samenhangende milieuvervuiling kwam, liep de visstand terug of werd ongeschikt voor consumptie. Er kwam overbevissing door de grote vraag naar vis. Bij de katholieken was het tot de jaren tachtig van de vorige eeuw gebruikelijk om op vrijdag vis te eten als een teken van vasten en onthouding. Toen het geen kerkelijke verplichting meer was, werd vis als goed voor de gezondheid gepropageerd, waardoor de vraag ernaar gelijk bleef, ondanks de stijgende prijzen. Daarom werd van alles geprobeerd om de visstand weer op peil te brengen. Want velen vonden werk in de verschillende nevenactiviteiten rondom de visvangst. Touwslagers, schoonmakers, rokerijen, zouterijen, kuiperijen, handelaren en natuurlijk de scheepswerven haalden direct of indirect hun inkomsten uit de aangeleverde vis.

Visrecht, vissersgilde en vismarkten

Dat menig dorp de zalm of een andere vis in zijn gemeentewapen had opgenomen, geeft het belang wel aan dat de visserij voor de gemeenschap had. Vis- en jachtrechten waren in de Middeleeuwen in han-

Gemeentewapen Zandvoort met haringen.

den van de landsheer, die ze als gunst vaak aan een favoriete leenman gaf. Na de Franse bezetting kregen of gemeenten of notabelen het visrecht. Zo bezat de Heer van Gendt vroeger het vis- en jachtrecht van Gendt en Erlecom. Na de Franse tijd kwam het jacht- en visrecht in Gendt achtereenvolgens in handen van notaris V.d. Steen, burgemeester Phaff en jonkheer Merkes van Gendt. Het visrecht van de jonkheer beperkte zich in 1834 tot Gendt; de geërfden van Erlecom hadden het visrecht aldaar. In Millingen was het visrecht in handen van de familie Colenbrander. De notabelen beoefenden niet zelf of hoogstens als hobby de visvangst. Het recht werd tegen een aardig sommetje verpacht. Volgens de kadastrale atlas van 1832 waren er in Gendt twee inwoners die officieel visser als beroep opgaven: Jan Wegh en Jan Evers. Jan Wegh blijkt gewoond te hebben in het voormalige pand van bakkerij Roelofs aan de Waaldijk in Hulhuizen. Toen daar bij de dijkverzwaring eind 20^e eeuw een 18^e eeuwse kelder dichtgestort werd, bleek zich daarin een verdiepte bak te bevinden. In dit bassin hield hij waarschijnlijk zijn levende have aan vis een tijdlang goed. Zijn Gendtse collega-visser Jan Evers, was een zoon van de Hulhuizense visser Dolf Evers. Jan Evers woonde aan het andere eind van de Waaldijk in Kommerdijk. Ze woonden dus beiden aan de dijk, vlak bij hun arbeidsplek, de Waal. Ook in Bemmelen woonden volgens de gegevens twee personen die de visserij als beroep uitoefenden.

Er waren in de Middeleeuwen in Nederland zelfs op enkele plaatsen St. Pieters- of vissersgilden opgericht (volgens mij niet hier in de buurt) en er kwamen in verschillende plaatsen vismarkten, zoals de vismarkt in Nijmegen (in 1633 geopend) en Arnhem. In Nijmegen mocht alleen vis worden verhandeld die persoonlijk was gevangen of binnen 2 mijl van Nijmegen was opgehaald.

Gemiddelde jaarlijkse zalmvangst

Plaats	1867-1877	1878-1888	1889-1899
Hulhuizen	459	457	136
Huissen	168	87	156
Millingen	831	801	618

Zalmdorp Hulhuizen

Eerst maar een hardnekkige legende ontzenuwen. Er bestaat een verhaal over een dienstbode die in haar contract zou hebben bedongen dat ze maar twee keer per week zalm voorgezet wilde krijgen. Jacob van Oudenhoven, schrijver van het boek *Out-Hollandt nu Zuyt-Hollandt* uit 1654 maakte hier reeds melding van. De prijs van een gemiddelde zalm lag in die tijd echter op het weekloon van een arbeider. Zalm was dus voornamelijk voedsel voor de rijken. Dit verhaal is dus waarschijnlijk onzin.

Er zijn tijden geweest dat de zalm in enorme hoeveelheden werd gevangen. Eind 18^e eeuw begonnen de vangsten echter terug te lopen. In het jaar 1885 werden er in Nederland weliswaar nog 130.000 zalmen aan wal gebracht en in 1893 nog 100.000, maar mogelijk komt dit omdat er vanaf 1870 veel jonge zalmen werden uitgezet nabij de paaiplaatsen.

Gerrit Zwemstra en vrouw repareren samen de netten aan boord van hun schokker.

Bijna heel Hulhuizen was toen betrokken bij de visserij, hetzij als visser, hetzij in nevenarbeid, zoals het vervaardigen van netten, lood, etc. Met name zalm werd hier in grote hoe-

veelheden verschalkt en volgens de auteur Wolters naar Vlaardingen ter markt gebracht. Goedkope vissoorten zullen wel dichterbij verhandeld zijn.

Millingen was in deze streek hét vissersdorp bij uitstek. De meeste zalm werd gevangen in Millingen. De vissersvloot van Millingen ging van 1870 tot 1880 van 11 schuiten naar 16 schuiten. De winterzalm bracht rond f 2,50 de kilo op. In 1878 werd er de meeste winterzalm gevangen en wel 493 stuks. In 1867 werd een record van 669 zomerzalmen gevangen, maar het jaar daarna was met slechts 317 zomerzalmen weer een slecht vangstjaar. Tegen de eeuwwisseling liepen de zalmvangsten sterk terug en ook de prijs ervan, nl. f 1,70 per kilogram.

In onze buurt waren er twee plekken waar de zalm gevangen werd. Eén aan de Millingse zijde tegenover het Doornenburgse veer en een ander net onder steenfabriek Klaverland. Dat de zalmvangst in onze streken op een gegeven moment sterk terugliep, kwam deels door de verslechtering van de zalmstand, maar voornamelijk door overbevissing door de staatsvisserijen op de benedenrivieren die de zalm uit de zee opvingen, waardoor de vissers in de bovenrivieren achter het net visten.

kweekzalm omdat dit weinig resultaat opleverde en verdween de zalm uit Rijn en Waal. Vanaf 1957 was de zalm in Nederland feitelijk uitgestorven.

Andere visvangst

Al eerder dan met de zalm was het dramatisch gesteld met de steurvangst. De laatste steur werd in 1952 in de Nieuwe Merwede gevangen. Nu stelde de steurvisserij tevoren in onze contreien al niks voor. Een gevangen kuitsteur (met kaviaar) leverde het meeste geld op, maar de steuren die zich lieten verschalken, werden meestal al in de Beneden-Waal

Een prik.

Gemiddelde jaarlijkse prikvangst

Plaats	1867-1877	1878-1888	1889-1899
Hulhuizen	3.417	1.721	992
Huissen	1.594	6.000	17.518
Millingen	19.081	8.385	2.200

Er werden pogingen gedaan om deze vis in de rivieren terug te brengen. De overheid stimuleerde de zalmvisserij door het telen en uitzetten van jonge zalmen en het invoeren van beperkte vistijden. In Sonsbeek in Arnhem kwam een zalmkwekerij bij de watermolen. Maar ter lieverlee was er begin 20^e eeuw geen houden meer aan en kwam het eind in zicht. In 1920 zouden er in heel Nederland nog slechts 30.000 zalmen gevangen worden en begin jaren dertig, met nog maar 2.500 aan wal gebrachte zalmen, was het eigenlijk al gebeurd met de zalmvisserij. Begin 1950 stopte de overheid met het uitzetten van

afgevangen.

In Huissen ging men met steeds meer schuiten op prik vissen, eerst met 10 later met 15 boten. In Hulhuizen stapte men juist meer en meer van de prikvangst af, net als in Millingen. Na 1893 werden in Millingen vrijwel geen prikken meer gevangen. Dat hing waarschijnlijk samen met de prijsdaling van deze vis. Prik werd voornamelijk als aas gebruikt. In Hulhuizen en Millingen legde men zich meer toe op de vangst van snoek en karper. De eerste inlandse snoekbaars werd op 16 januari 1888 bij Millingen gevangen, waarna

Gemiddelde jaarlijkse snoekvangst

Plaats	1867-1877	1878-1888	1889-1899
Hulhuizen	87	216	293
Huissen			
Millingen	416	549	460

deze vis zich sterk in Nederlandse wateren vermenigvuldigde.

Huissen schijnt niet met de snoekvangst meegedaan te hebben. Er zijn in ieder geval geen cijfers over beschikbaar.

Een elft.

Een tijdlang konden rivier vissers door overstappen van de ene op een andere vissoort hun inkomsten compenseren, maar uiteindelijk

Gemiddelde jaarlijkse elftvangst

Plaats	1867-1877	1878-1888	1889-1899
Hulhuizen	708	768	141
Huissen	88	26	9
Millingen	2476	3309	169

lukte dat ook niet meer toen bepaalde vissoorten uitstierven, zoals bijvoorbeeld de elft, en nam het aantal vissers sterk af.

De elft werd ook wel rivierharing genoemd. Het was een ca. 50 cm lange vis, die in het voorjaar de rivier opzwoom om in Duitsland te paaien. Elft kostte rond 1880 f 0,70 per stuk. Tegen 1890 trad een daling in.

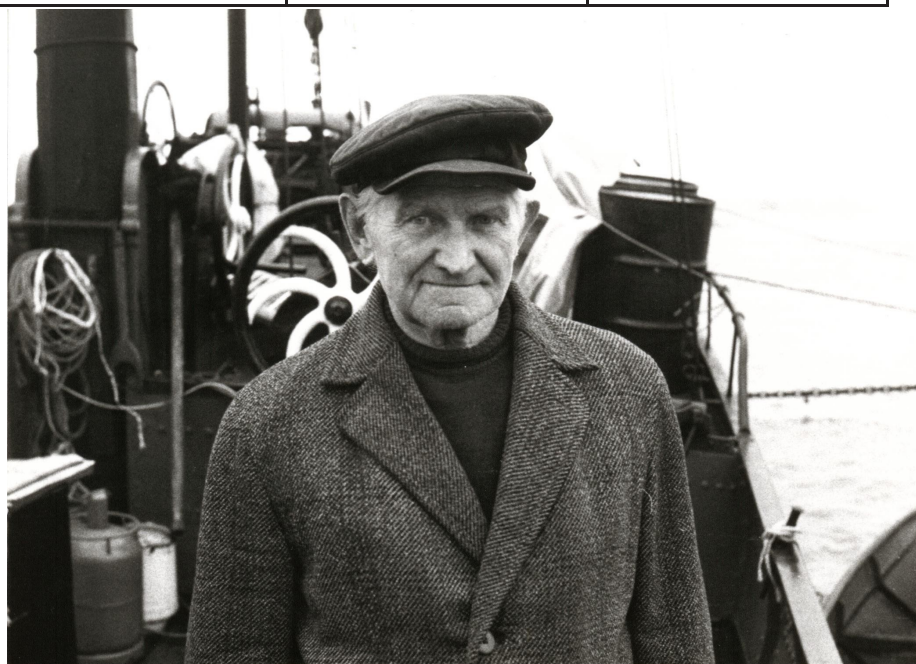
Gendtse visserfamilies

Meestal was niet alleen de vader in een gezin visser, maar werd hij geholpen door de rest

van de familie. Visfamilies waren: Cornelissen, Driessen, Evers, Henderiks, Reymers, Schouten, Sepers, Udo, Van Meurs, Van Son, Van Wyck, Wegh en Zwemstra.

In 1909 telde Millingen zelfs 53 vissers en was daarmee een van de grootste vissersplaatsen in Gelderland. Daarna liep het aantal vissers ras terug. Vissers in Millingen hadden last van baggermachines en in Huissen bij 't Looveer klaagden vissers over de scheepvaart. Steeds meer vissers, ook in Hulhuizen, stopten wegens de geringe vangst of hadden een nevenberoep om brood op de plank te verdienen.

Schokker Wim Udo uit Gendt verhuurde zichzelf en zijn boot en ging naar de Loire. In 1955 ging Gijs Udo met zijn schokker bij scheepswerf Vahali liggen. Wanneer hij niet

Gijs Udo op zijn schokker.

Aantal vissers op de grote rivieren

Plaats	1870	1880	1890	1900	1910	1920
Hulhuizen	-	34	32	40	24	9
Huissen	-	22	30	10	19	7
Millingen	24	28	32	32	30	12

kon of mocht vissen, werkte hij op de scheepswerf aan staalkabels. Na zijn 65ste jaar kreeg hij een ligplaats bij parlevinker Henny Rooding op de Polder.

Tot eind 19^e eeuw was de palingvisserij op de rivieren slechts bijzaak. De paling was nog net niet geslachtsrijp. De vis groeide in de binnenwateren op en trok tussen het vijfde en vijftiende levensjaar naar de Atlantische Oceaan om daar te gaan paaieren. De vis zwom dan met de stroom mee en kwam niet meer terug.

Gemiddelde jaarlijkse palingvangst in kg

Plaats	1867-1877	1878-1888	1889-1899
Hulhuizen	219	297	291
Huissen	43	279	425
Millingen	348	523	245

Zoals de cijfers in de volgende tabel laten zien, werd in de 20^e eeuw de palingvangst in Hulhuizen en Millingen steeds belangrijker en nam de vangst van prik af. De cijfers voor paling (en overigens ook van alle andere vis) zullen niet helemaal reëel zijn. Ze werden over het algemeen ongunstiger voorgesteld en gedrukt. In de praktijk werden alleen de grotere palingen boven een pond geteld. Dat hield o.a. verband met de pachtprijs voor visrecht die betaald werd.

en pcb's erin. Pas in latere jaren kwamen er waterzuiveringsinstallaties en werd de laatste decennia de waterkwaliteit sterk verbeterd waardoor het nu geen gevaar voor de gezondheid meer is om een riviervisje te nuttigen. Helaas loopt de palingstand sinds 2000 terug, mede door een gruwelijke dood in de watergemalen. De palingstand is momenteel dramatisch slecht. Er is nu een vangstverbod op aal ingesteld.

Om het tij van de stand van de riviervis te keren werden eind 20^e eeuw in de stuwen vissluizen aangelegd om de trek naar de

paaigebieden te vergemakkelijken, maar deze werkten nauwelijks. Daarom werd begin 21^e eeuw een nieuwe poging ondernomen en werd een aantal vistrappen aangelegd die het de trekvissen mogelijk moeten maken om stroomopwaarts te zwemmen. Er zijn talloze vispassages in waterlopen tot stand gebracht. Het laatste decennium zijn er herintroductieprogramma's van zalm, elft, houting en steur in Nederland en Duitsland, Frankrijk en Zwitserland in uitvoering. Krachtcentrales

Gemiddelde jaarlijkse vangsten van prik en paling begin 20^e eeuw (prik in aantal, paling in kg)

Plaats	1900-1910		1911-1921	
	prik	paling	prik	paling
Hulhuizen	14.582	1.023	7.057 (tot 1918)	2.055
Huissen	11.022	383	917 (tot 1919)	389
Millingen	2.100 (alleen 1908/09)	1.245	-	4.947

In de periode van 1900-1980 bleef de aanwezigheid van paling, karper, brasem, blankvoorn en baars in de rivieren onverminderd groot. Sinds 1945 ook van snoekbaars. De binnenlandse consumptie richtte zich steeds meer op zeevis, met als uitzondering de paling. Die bleef belangrijk voor de binnenlandse markt. De andere riviervis werd langzamerhand door de waterverontreiniging vrijwel oneetbaar door een sterke carbol-smaak; de rivieraal was in feite ook vaak niet meer geschikt voor consumptie door de concentratie van giftige stoffen als dioxine

proberen hun koelwater in te laten zonder de vis massaal mee te trekken en te beschadigen en het warme water geleidelijk te lozen zonder dat de vis meteen gekookt en wel voor de maaltijd gereed is. De overgang van zoet naar zoutwater wordt minder abrupt gemaakt omdat bepaalde vissoorten zoals elft daar niet tegen kunnen. Inmiddels lijkt er een verbetering gaande en zijn er al weer enkele jaren elften, zalmen en rivierprik in de Nederlandse rivieren gesignaleerd, maar voorlopig nog in te geringe mate. Vanaf september t/m december van dit jaar loopt trouwens

het project Paling over de Dijk. In deze maanden vindt de palingentrek plaats. De vistrappen die bij de stuwen zijn aangelegd zijn ongeschikt voor de wat grotere paling. Jonge glasalen die met de stroom mee zwemmen kunnen er nog wel gebruik van maken. Maar voor de grotere, geslachtsrijpe paling die stroomopwaarts, naar zee zwemt om vandaar door te gaan naar de Sargassozee om daar te paaien, zijn vistrappen bij stuwen en waterkrachtcentrales een onneembare barricade.

Frans Komen en zijn zoon kijken wat er in een fuik zit.

Daarom wordt er nu door Visserijbedrijf Frans Komen & Zn., dat de visrechten in deze streek bezit, fuiken uitgezet vóór de stuwen en waterkrachtcentrales en wordt de vangst daarachter weer losgelaten. Dit alles om de visstand te verbeteren. Ondanks alle maatregelen zal Hulhuizen wel nooit meer een vissersdorp worden.

Bronnen:

Bijl, A., *Visserij op de Gelderse rivieren, Van Broodwinning tot Vrijtijdsbesteding*, Uitgeverij Matrijs, Utrecht, 2011, ISBN 978 90 5345 405 3.

Wolters, J., *Gendt aan de Waal*, Geschiedenis v.e. landelijk gemenebest, z.p. (Tiel), z.j. (1954).

Kadastrale Atlas Gendt 1832, Velp 2001.

Sepers, G. en Klaassen, H., *Visserij bij Hulhuizen, Doornenburg en Millingen*, Ganita mare, 2008, 1.

Vissers helpen palingen om stuw bij Maurik te passeren, De Gelderlander, 5 september 2013.

Overleden

Wegens **overlijden** hebben wij afscheid moeten nemen van ons (familie)lid:

Henk (Hendrikus Wilhelmus) Huting
Weduwnaar van Anneke Huting-Bekker
Geboren 29 mei 1932
Overleden 17 juli 2022

Cis (Francisca Maria) Lippman-Rouw
Weduwe van
Antonius Wilhelmus Lippmann
Geboren 5 mei 1935
Overleden 22 juli 2022

Wim Peters
Weduwnaar van Bea Peters-Roelofs
Geboren 24 augustus 1959
Overleden 3 augustus 2022

Jan van Deelen
Echtgenoot van Joke van Deelen-Tamerus
Geboren 24 juli 1943
Overleden 24 augustus 2022

Gerd (Gerardus Sebastianus Adrianus) Walravens
Echtgenoot van Lien Walravens-de Beijer
Geboren 23 augustus 1942
Overleden 19 september 2022

Cees van Ree
Echtgenoot van Anja van Ree-Treuren
Geboren 1951
Overleden 30 september 2022

Dolly Leensen-Lukassen
Weduwe van Jan Leensen
Geboren 15 februari 1930
Overleden 8 oktober 2022

Wij hopen dat de naasten en vrienden veel troost en steun krijgen van hun omgeving

Trees Zweers-Rasing: Ons onderwijs door de jaren heen

Yvonne de Boer stimuleerde mij om over het onderwijs te schrijven.

Ik ontmoette Yvonne zo nu en dan bij een vriendin. We hadden leuke en boeiende gesprekken. Een van de laatste keren ging het over het onderwijs.

Toen kwam corona. Een stille tijd. Maar de wil om dit te schrijven bleef overeind. Werd nog steviger toen Yvonne overleed. Ik herinner mij zo goed dat ze zei: 'Wil je dit schrijven voor in de Ganita mare?' Ik draag dit derhalve op aan haar, een hommage. Rust zacht, Yvonne.

Even terug in de tijd:

Op 1 januari 1901 werd in Nederland de leerplicht ingevoerd.

Kinderen van 6 tot 12 jaar moesten naar school of thuisonderwijs krijgen.

Later is daar 4 jaar aan toegevoegd.

In 1968 werd de Mammoetwet ingevoerd. Dat bracht een totale ommezwaai.

Wat was er mis met mulo A en B, de h.b.s., de m.m.s., de kweekschool en de opleidingschool voor kleuterleidsters? Het waren jarenlang de stevige pijlers van ons onderwijs. Dat zijn vruchten afwierp. De mulo was een stevige school. Ik ging er 4 jaar heen. We gingen zelfs op zaterdag naar school, van 9 tot half 1. Er vielen nooit lessen uit, dat kan ik me niet herinneren. De talen die ik er leerde, daar heb ik nog altijd profijt van. Daarnaast zeker ook de algemene ontwikkeling.

De kleuterleidstersopleiding waar ik daarna naar toe ging had een uitstekend niveau. We kregen les van eerstegraads docenten. Werden ook terdege op de praktijk voorbereid. De A-opleiding tot leidster was 3 jaar. De hoofdakte 15 maanden. Dat was aanpoten naast je eerste baan in een klas met 40 kleuters. Dat aantal waren we gewend, ook in de praktijkscholen was dat zo. Ik heb het altijd jammer gevonden dat de kleuterschool is opgegaan in de basisschool. Dat de klos (kleuterleiding opleidingschool) opging in de pabo. Hierdoor is de kleuter m.i. in de verdrukking gekomen o.a. in de wedloop van toetsen waaraan ze moeten voldoen. De affiniteit met het jonge kind, die wij leerden, die vond ik minder terug bij de pabo, waar je ook kon kiezen voor het jonge kind.

Er is gesleuteld aan de opleidingen wat betreft kwantiteit. Maar dat heeft ook grote invloed op de kwaliteit. Die is minder geworden. Dat is jammer.

En dan de Cito-toetsen. Als je faalangst wil kweken bij jonge kinderen moet je vooral blijven toetsen. De tafeltjes moesten uit elkaar, ze zouden eens af kunnen kijken!

Het is net een olievlek, die uitvloeit. Eerst werd de toets alleen in groep 8 aangeboden, nu ook al in de middenbouw. De kinderen krijgen er stress van. Zijn die toetsen nu echt nodig?

Mijn ervaring: je weet hoe een kind scoort als je die een poos in de klas hebt.

Foto van wat toen kleuterschool was, nu bso, buitenschoolse opvang.

*Links: oude foto van de jongensschool met deur waar de kleuters naar binnen gingen.
Onder: foto van nu, deur is iets verplaatst en een groot raam erbij gemaakt.*

Toen mijn oudste naar de brugklas ging, vroeg ik aan de mentor, hoe ze tegen de uitslag van de Cito-toets aankeken. Antwoord: 'Die leggen we naast ons neer. Wat uw kind op onze school presteert, daar kijken we naar.' Maar ja, de Cito is een machtig orgaan, die poets je zomaar niet van de plaat.

In mei 1984 ben ik op de pabo de applicatiecursus tot volledig bevoegd onderwijzer begonnen. Om te leren hoe je een reken- en taallessen aanbiedt op de basisschool.

Je haastte je om op tijd te zijn. Je had je baan en je gezin. Maar de docent liet iedere les op zich wachten. Als hij er dan was werd de les gevuld met gepraat over het boek dat hij aan het schrijven was. Door het doen, door de praktijk heb ik reken- en taallessen leren geven.

Niet door het volgen van die cursus. Ook op de woensdagmiddag werden wij verplicht af en toe lessen van ingehuurde krachten van de SAD (School Advies Dienst) te volgen. De school had hiervoor een budget. Vaak mensen van de theorie, weinig affiniteit met de praktijk. Ik vond het vaak jammer van de tijd.

Veel is er veranderd in ons onderwijs. Goed of niet goed dat laat ik hier in het midden. Ik heb mijn ervaring van destijds weergegeven. Ik wens een ieder die nu het onderwijs richting moet geven veel wijsheid. Maar vooral ook diegenen die dagelijks in het veld staan. Zij moeten uitvoeren wat elders is bedacht door 'onderwijsdienstverleners'. Volgens het CBS groeit het aantal van deze instellingen gestaag.

*Foto van wat de voormalige jongensschool was.
Nu de entree van de Tichelaar .
Daar ben ik als jonge kleuterjuf begonnen.*

Trees Zweers-Rasing

Een Merovingisch zwaard

Vrijdag 17 juni van dit jaar was voor de historische kring een gedenkwaardige dag. De familie Visser schonk twee belangrijke vondsten, die in november 1991 op het perceel van Wim Visser aan de Munnikhofsestraat 21 gedaan waren, aan de kring. Het gaat om een zgn. *langsax* en een mes. Een *langsax* is een ijzeren zwaard met de snede aan één kant en een handvat. Het zwaard werd in een schede gedragen. Het lemmet van de Hulhuizense *sax* is 56,5 cm lang, het houten handvat 10,5 cm. Het gevonden type zwaard werd in West-Europa gebruikt van de vijfde tot de elfde eeuw. Het mes is iets langer dan 12 cm.

De vondst

In november 1991 dacht Wim Visser bij grondwerkzaamheden het skelet van een Duitse soldaat gevonden te hebben. De ingeschakelde politie constateerde dat het om een veel oudere vondst ging en raadde Wim aan contact op te nemen met de historische kring. Wim Otemann en Aad Hendriks, overtuigd van de historische betekenis, schakelden de Nijmeegse afdeling (16) van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (nu Nederlandse Archeologievereniging) en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (nu Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) in. Zij stelden vast dat het om een Merovingisch graf ging uit de zesde of zevende eeuw. Hun vermoeden dat het graf deel uitmaakte van een grafveld werd zes jaar later bewaarheid. Toen stuitte Wim bij het poten van jonge bomen op graven van vier of vijf personen. (Door de ernstige versterking van de grond was niet precies vast te stellen om hoeveel mensen het ging.) Hoogstwaarschijnlijk waren dit graven van een (veel) groter grafveld. Dat wordt voorlopig niet opgegraven. De tegenwoordige archeologen graven pas op wanneer het helemaal niet anders kan. Zij laten de mogelijke vondsten zoveel mogelijk op hun plaats, *in situ* zoals dat in hun taal heet. Wanneer een vindplaats in de toekomst onderzocht wordt biedt dat de mogelijkheid door

de steeds verdergaande wetenschappelijke en technische ontwikkelingen meer van de vondsten te weten te komen.

Restauratie

Wim Visser bewaarde zwaard en mes thuis na conservering door het ROB. Via Wim Otemann kwam Gerard Janssen in contact met Wim Visser. Langzaam rijpte bij de laatste het idee zwaard en mes in bruikleen te geven aan de historische kring. Dan konden meer belangstellenden deze unieke wapens bekijken. Na het overlijden van Wim Visser op 7 oktober 2019 besloot zijn broer Jo in overleg met de familie de beide voorwerpen aan de kring te schenken. Corona was de reden dat de aanvankelijk gekozen datum van de overdracht verzet moest worden.

Maar op vrijdagmorgen 17 juni 2022 was het dan zover. Gerard Janssen had een heel programma samengesteld waarin de overhandiging van het zwaard en het mes aan voorzitter Willem Rasing centraal stond. Vanaf half tien ontving de kring de Vissers, die met vijf familieleden aanwezig was, en de ongeveer dertig genodigden in Villa Ganita. Na een inleidend woord van de voorzitter van de HKG was het woord aan Ronny Meijers. Hij was tot zijn pensionering restaurateur bij museum Het

Ronny Meijers restaureert het zwaard. Chris van Asperen, Ronny Meijers en Gerard Janssen kijken naar het resultaat.

Valkhof in Nijmegen. De conservering door de ROB uit de beginjaren negentig bleek niet

volmaakt. Zowel zwaard als mes waren aangetast door roest. Wim Visser en de historische kring, overtuigd van de waarde van beide vondsten, hadden afgesproken de restauratie samen te betalen. Met hulp van een powerpointpresentatie legde Meijers uit hoe de roestvorming was ontstaan en hoe hij de restauratie, die in totaal een halfjaar duurde, uitgevoerd had. Hierna was de beurt aan Jo Visser. Na de overhandiging van zwaard en mes aan Willem Rasing vertelde hij in een enthousiast makend verhaal de omstandigheden waarin zijn broer de vondst gedaan had. Hij besloot zijn toespraak met de wens dat sax en mes na 1400 jaar verborgen geweest te zijn in de grond, net zo'n lange tijd bewonderd zouden worden in Gendt door de komende generaties. Met een drankje en een hapje in de hand konden de genodigden de beide voorwerpen bekijken. Alleen kijken. Willem Rasing heeft sax en mes in zijn handen gehad, maar dan wel met witte handschoenen aan.

*Willem Rasing met de langsax die hij zojuist van Jo Visser heeft ontvangen.
(Foto: still uit de video die Arkadiusz Prochaka op die morgen maakte).*

Het belang van de vondst van Wim Visser gaat verder dan sax en mes alleen. Zij zijn deel van een Merovingisch grafveld. De aanwezigheid van een vindplaats uit de Merovingische tijd (500 – 750) toont duidelijk aan dat Gendt vanaf de ijzertijd (800 – 12vC.) permanent bewoond is geweest. Vondsten uit de Romeinse tijd (12vC. – 500) en de Karolingi-

sche tijd (750 – 1000) maken die aaneengesloten tijd duidelijk. Uit deze vier perioden heeft de sectie archeologie van de kring vele vondsten gedaan en nauwkeurig gedocumenteerd. Naast vondsten uit latere archeologische tijdvakken zijn die in het kringgebouw te bekijken.

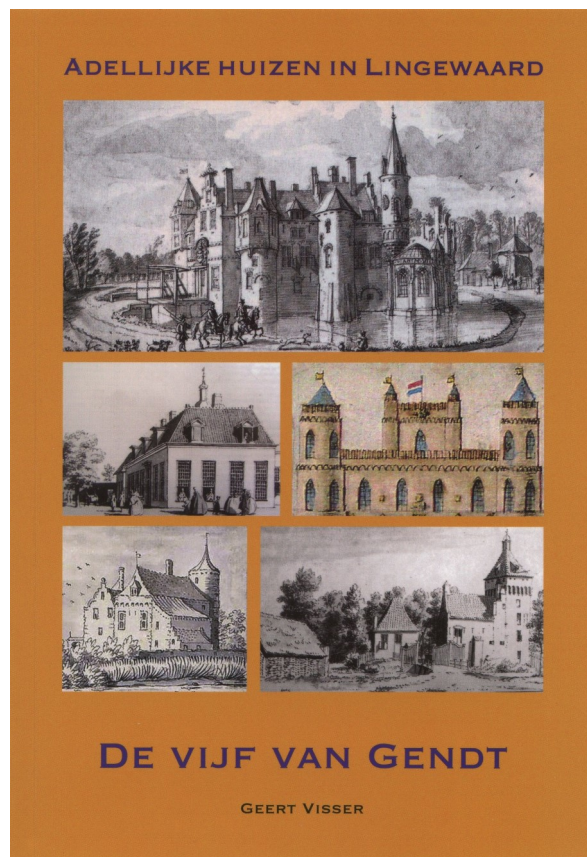
Geert Visser

De Vijf van Gendt

Volgens Pierre Cuypers uit Bommel heeft onze gemeente een bijzonder museum binnen haar grenzen. Cuypers is voorzitter van het Streekmuseum Lingewaard. Het museum is speciaal omdat het geen gebouw heeft dat bezoekers kan ontvangen. Het behoedt de cultuur van de zeven kernen die Lingewaard telt en draagt die uit door het uitgeven van toegankelijke publicaties. Zo heeft het museum in het verleden o.a. laten verschijnen *Stenen en brood* over de steenfabricage in de oostelijke Over-Betuwe (geschreven door Ben Janssen), *Saluut aan de 'duizendjarige' eik bij de Doornenburg* (Dennis Schils) en *'t Huis te Bommel* (Maria Loonen). De laatste publicatie verscheen in 2017 als eerste uitgave in de serie *Adellijke huizen in Lingewaard*. Als tweede en derde zagen we in 2020 *De vijf van Gendt* en een jaar later *De Waede of De Poll in het Ambt van Huissen*. De plannen van het Streekmuseum om de laatste twee boekjes officieel te presenteren vielen door corona in het water. Hoewel de twee al verschenen zijn, wilde het museum de schrijvers toch in het zonnetje zetten. Dat gebeurde op vrijdag 22 mei in Villa Ganita.

Voorzitter Willem Rasing van de HKG ontving de auteurs met hun familieleden en de ongeveer vijftig genodigden. Hierna vertelde Pierre Cuypers in een gloedvol verhaal hoeveel inwoners van Lingewaard zich op een of andere manier met hun geschiedenis bezighouden. Hij onderscheidde daarin drie groepen: zij die erover schrijven, zij die dat lezen en erover praten en zij die er iets aan doen in de praktijk.

Daarna was het woord aan ons lid Geert Visser. In *De vijf van Gendt* beschrijft hij de vier

kastelen en het ene adellijke huis die in onze plaats gestaan hebben. Jammer genoeg moeten we het vooral met afbeeldingen, beschrijvingen en resultaten van een enkele opgraving doen. Van de imposante gebouwen is alleen de Poelwijktoren nog over. En van twee kastelen, de burcht van Gendt en kasteel Hulhuizen, is vrijwel zeker dat de tekeningen ervan niet natuurgetrouw zijn. Daarbij komt dat van beide bouwwerken niet eens bekend is waar ze precies gestaan hebben. Van kasteel Hagevoort en Huis te Gendt hebben we deze gegevens wel. Opmerkelijk is dat de Hagevoort maar achttien jaar bestaan heeft. Gebouwd in 1850 werd het al in 1868 afgebroken. De schrijvers over het adellijk huis De Poll, Emile Smit, Jan Zweers en Cor Nijenhuis, zaten met hetzelfde probleem als Geert Visser bij zijn onderzoek naar de Gendtse burcht en kasteel Hulhuizen. Van De Poll bestaat alleen nog een platte-

grond en een beschrijving van het huis. Aan de hand van die gegevens heeft Cor Neijenhuis een reconstructie gemaakt. Wel is er vanaf ongeveer 1400 een complete bewonersgeschiedenis, die door beide andere auteurs op papier is gezet. De Poll stond op de grens van het ambt (het deel van de plaats buiten de stadsmuren) Huissen en Angeren. In 1875-1876 werd De Poll gesloopt. Slechts enkele voorwerpen overleefden de afbraak.

Omdat beide boekjes al in de handel waren, lag het niet voor de hand om op deze dag van het eerste exemplaar te spreken. Pierre Cuypers koos daarom voor de term presentatie-exemplaar. Streekmuseum en auteurs hadden afgesproken de presentie-exemplaren nu eens niet aan 'hotemetoten' uit te reiken, maar aan mensen die zich op heel praktische manier met (streek geschiedenis bezighouden; in de woorden van Cuypers' inleiding *'zij die er iets aan doen'*). Daarom ging het exemplaar van *De vijf van Gendt* naar voorzitter Willem Rasing van de Gendtse kring voor zijn praktische uitwerkingen van genealogieën van dorpsgenoten en voor zijn inspanningen bij de restauratie van Providentia. Myriam Schouten en Theo Hubers uit Huissen mochten uit handen van Pierre Cuypers *De Waede of De Poll* ontvangen. Als kleindochter van de laatste bewoner van de Poll heeft Myriam ervoor gezorgd dat de antieke hardplaat van het huis bij de

Historische Kring Huessen terecht is gekomen. Aannemer en ambachtsman Hubers herstelt zorgvuldig – met gebruikmaking van authentiek materiaal – historische Huissense bouwwerken.

In zijn dankwoord stipte Geert Visser twee onderwerpen aan. Hij dankte het Streekmuseum voor het initiatief op toegankelijke manier adellijke huizen in Lingewaard onder de aandacht van een groot publiek te brengen. Tot slot sprak hij zijn zorg uit over de gevolgen van de komende verhuizing van de HKG naar de Leemhof. Het kan en mag niet zo zijn dat het vele materiaal dat de kring in veertig jaar bij elkaar heeft gebracht, documenten, kaarten, archeologische vondsten en literatuur – bij elkaar zo'n strekkende honderdvijftig meter – mogelijk niet bewaard kan worden. (En dan komt de inventaris van Villa Ganita daar nog bij.) Die zorg wordt zeker niet minder wanneer de kring van de gemeente te horen krijgt *'dat er bij de uitbreiding van de Leemhof niet gebouwd wordt voor opslag'*. Waar moet een historische kring dan de bronnen voor onderzoek, publicatie, lezingen en tentoonstellingen bewaren?

De gezellige bijeenkomst werd met een hapje en een drankje afgesloten.

Redactie

Herinneringen aan Yvonne

Langzaam begint de ‘lege stoel’ van Yvonne te wennen. De mens is een gewoontedier. In het kringgebouw heeft iedereen aan de grote vierkante tafel waar we aan het begin van iedere bijeenkomst op maandag en woensdag koffiedrinken een eigen plaats. Dat is in de loop van de achttien (!) jaren die we in Villa Ganita zitten zo gegroeid. In de eerste weken na het overlijden van Yvonne in mei van dit jaar bleef haar stoel leeg. Niemand vond het blijkbaar gepast om daar te gaan zitten. Die schroom verdwijnt langzaam en begint iedereen te wennen aan het onomkeerbare. Denk ik.

Het geldt in ieder geval voor mij. Ik kende Yvonne oppervlakkig vanaf 1983 toen zij lid werd van de HKG. Als voorzitter van de kring (vanaf 1985) sprak ik haar af en toe bij lezingen. Dat veranderde toen zij in 1989 bestuurslid werd en al helemaal in 1997. In dat jaar volgde zij Dini van den Bergh-Rensen op als secretaris. In de toespraak die toenmalig voorzitter Willem Rasing bij de crematie hield en in het vorige nummer van *Ganita mare* is al gewezen op het vele werk dat zij voor de kring gedaan heeft. Naast de gebruikelijke taak die een secretariaat met zich meebrengt, vond zij de tijd om meer dan vijftig artikelen te publiceren. Dat staat dan nog los van alle dingen die zij buiten de kring deed. Bij ons beperkten haar onderwerpen zich niet tot haar vakgebied, kunstgeschiedenis. Ze pakte alle historische onderwerpen aan die haar interesseerden en schreef daarover in begrijpelijke taal, gespeend van jargon. Daarbij schrok ze er niet voor terug om prikkelende uitspraken te doen. Van mijn kant liet ik haar voor publicatie al mijn artikelen lezen, en niet alleen die voor *Ganita mare* of *Terugblik*. Per kerende post reageerde zij met ter zake doende suggesties en aanvullingen. Omdat bij het versturen van een mail altijd de tijd genoteerd staat, bleek dat zij niet zelden in late én vroege uurtjes achter de computer zat.

Yvonne en ik konden goed met elkaar overweg. Dat is wel zo makkelijk als secretaris en voorzitter van de kring. We lagen elkaar wel zonder dat ooit uitdrukkelijk te hebben uitgesproken.

Beiden niet opgegroeid in Gendt – zij in het stadse Nijmegen, ik in het dorpse Angeren – voelden we ons allebei door onze ‘immigratie

naar het kulleke aon de Waol’ en het werk voor de kring een beetje Gendtenaar. Gendtenaren die meer van de dorpsgeschiedenis weten dan Yvonne zijn op de vingers van één hand te tellen.

Naast het bestuurslidmaatschap van de kring en de belangstelling voor de plaatselijke geschiedenis hadden we nog een paar dingen gemeen. Onze studies – Yvonne kunstgeschiedenis en archeologie, ik geschiedenis – liggen dicht bij elkaar. Zeker omdat een van mijn bijvakken kunsthistorie was. Al snel kwamen we erachter dat we daarvoor hetzelfde handboek gebruikt hadden. Voor kunsthistorici is een behoorlijke kennis van geschiedenis nodig om het werk van veel kunstenaars te begrijpen. Als voorbeeld hoe ‘*de geest van onzen tijd*’ schilders inspireerde wees Yvonne eens in een gesprek op Nederlandse kunstenaars als Pyke Koch, Raoul Hynckes en Carel Willink die in de jaren dertig van de twintigste eeuw het onheil voorzagen. In hun werk is de dreiging van de onvermijdelijke oorlog voelbaar. En om het eens om een heel andere kunstvorm te hebben: de Bulgaars-Amerikaanse ‘inpakkunstenaar’ Christo pakte de iconische Pont Neuf in Parijs en het Rijksdaggebouw in Berlijn in. Zonder geschiedenis is kunst vaak moeilijk te begrijpen.

Een ander lijntje lag op het gebied van het onderwijs. Vijf jaar nadat Yvonne eindexamen gedaan had op het gymnasium van Mater Dei aan de Berg en Dalseweg 207 werd ik geschiedenisleraar op Canisius College - Mater Dei. De twee zelfstandige middelbare scholen waren in 1973 gefuseerd. Een handvol leraren waarvan Yvonne les gekregen had werden mijn collega’s. Zij kon smakelijk vertellen over hun (on)hebbelijkheden. Haar geschiedenisleraar, dr. H. Verstegen, was een van mijn docenten op de mo-opleiding. Vijfentwintig jaar na haar examen nog precies de indeling van het gebouw te herinneren met bovenaan de trap de in tegels gelegde spreuk *Non Scholae, Sed Vitae*: Wij Leren Niet Voor De School, Maar Voor Het Leven. Enige kritiek op de zusters Ursulinen had ze wel. In de orde werd onderscheid gemaakt tussen de *mères* en de *soeurs*. De eerstgenoemden gaven les, de tweeden waren voor het huishoudelijke werk. Dat was aan hun habijt te zien: wit en blauw. Als kunsthistoricus was ze blij dat bepaalde delen van het gebouw zoals de mar-

kante voorgevel met ronde uitbouw en de lambrisering in de gangen bij de verbouwingen van 1981 en in 2015 behouden bleven.

Haar stoel blijft niet meer leeg. Op onze bijeenkomsten zit daar weer iemand. Haar plaats als secretaris is ook weer ingenomen. Dat is goed. De kring moet en gaat verder. Niemand is onvervangbaar. Maar iedere keer wanneer ik 'haar' stoel zie denk ik: 'Ik mis je.'

Geert Visser

Yvonne in het archief om documentatie op te zoeken voor een verhaal in Ganita mare.

Programma

Actie 1.000ste lid

Vrijdag 27 januari 2023

Providentia, film met oude beelden uit Gendt
Aanvang 20.00 uur
Entree gratis

Op 17 en 18 januari 2020 vond het Gendts Bevrijdingsfestival plaats. Door een fantastisch concert ondersteund met interviews met oud-Gendtenaren, archiefbeelden en filmbeelden kwamen bij vele aanwezigen weer de herinneringen en emoties van de Tweede Wereldoorlog naar boven.

De Historische Kring Gente ondersteunde dit festival met archiefbeelden en verzorgde een lezing door Bauke Huisman over de Tweede Wereldoorlog.

Op 27 en 28 januari 2023 gaat deze samenwerking op herhaling met het Gendts Filmfestival. De theaterzaal van Lingewaard in Providentia zal worden omgetoverd tot een bioscoop.

Op vrijdag 27 januari zullen wij hier een oude film van vroeger vertonen.

Op zaterdag 28 januari volgt dan het Sebastianusfestival 'Movies in concert' waarbij de geschiedenis van de film en zijn muziek centraal staan. Bekende melodieën worden gespeeld door de muzikanten van Schuttersgilde St. Sebastianus. Dit wordt ondersteund met zang, filmbeelden en andere effecten zodat wederom een complete beleving ontstaat.

De Historische Kring Gente is op weg naar haar 40-jarige bestaan in maart 2023. Een mijlpaal en dus reden voor een feestelijke gebeurtenis. Wat zou het geweldig zijn als onze florerende club dan 1.000 of meer leden zou hebben.

Voor het bepalen wie het 1.000ste lid wordt, hebben wij een spelregel bedacht om iedereen een gelijke kans te geven. Er zal worden geloot tussen alle nieuwe leden die zich vanaf juli 2021 tot ons jubileum aanmelden of aangemeld worden.

De aanbrengrer van dit lid (bij een cadeau abonnement) krijgt een prachtige taart en het 1.000ste lid zelf zal in het zonnetje gezet worden met attenties zoals het boek *Gendt tussen Kraaijenbosch en Kniene-pol* en het vrijwel uitverkochte boek *Gendt tussen stad en dorp* en nog enkele andere leuke verrassingen.

Dus doe uw best: breng een nieuw lid aan of word nu lid. Wie weet wordt u dan wel het 1.000ste lid.

Bestuur Historische Kring Gente

Voorzitter: René Derksen,
voorzitter@historischekringgente.nl

Secretaris: Ria Niënhaus-Brussen,
info@historischekringgente.nl

Penningmeester: Geert Witjes,
geertwitjes@hotmail.nl

Fysiek foto- en knipselarchief:
Riet Berends-Peters

Ledenadministratie: Mia Gerrits-Bouwman,
ledenadministratie@historischekringgente.nl

Geografie en archeologie: Gerard Janssen,
Archeologie.geografie@historischekringgente.nl

Presentaties: Henk Klaassen

Jaarprogramma en digitalisering foto's:
Ria Schouten-de Haan,
fotodocumentatie@historischekringgente.nl

Ons lidmaatschap loopt van januari t/m december. Het lidmaatschap van de kring kost al jarenlang € 15,- en samen met het themaboek Terugblik € 22,-.

Met een cadeauabonnement maakt u iemand voor € 15,- voor een heel jaar lid en voor € 22,- krijgt men daarbij het jaarboek Terugblik. Het abonnement stopt vanzelf weer op 1 januari.

Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld:

Mevr. G. Hoogveld
Dhr. J.G. Scholten, Huissen
Dhr. H. Kuster, Apeldoorn
Mevr. M. Bouwmeester-Cornelissen,
Huissen
Mevr. S. Opgenoort, Bommel

Wij hebben nu 978 leden!

Colofon:

e-mail: info@historischekringgente.nl
website: www.historischekringgente.nl
www.facebook.com/historischekringGente

Webmaster: Aad Hendriks

Redactie Ganita mare:
Mia Gerrits-Bouwman
Henk Klaassen
Ria Niënhaus-Brussen
Geert Visser

Onze redactie is te bereiken via bovenstaand e-mail adres, maar ook op de hiernaast genoemde e-mailadressen.

Kringgebouw: Villa Ganita
Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:
Historische Kring Gente te Gendt
bank NL93 RABO 01164 26 705

Drukwerk Ganita mare:

Reintjes GmbH
Hammscher Weg 74
Kleve

Aanwinsten Ontvangen van:

Anoniem, Jubileum-verslagboekje Boerenleer-
bank 1912-1962
Fam. Ton Janssen, veel bidprentjes
Herman Cornelissen, diverse documenten,
foto's
Chris van Asperen, Dvd rondleiding Huis te
Bommel 2007, Yvonne de Boer met OBC
leerlingen
P.Hendriks, schets van veer Gendt

Welkom op de maandagavond vanaf 20.00 uur en op de woensdagmorgen vanaf 09.30 uur.

Al is het maar voor de koffie